

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra zahradní a krajinné architektury

OBNOVA ZAHRAD BENEDIKTINSKÉHO KLÁŠTERA V RAJHRADĚ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: Bc. Markéta Ketmanová
Vedoucí práce: Vaněk Jan, doc. Ing. arch. CSc.

© 2016 ČZU v Praze

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce panu Janu Vaňkovi, doc. Ing. arch. CSc. za vedení diplomové práce. Poděkování patří též panu zahradníkovi z kláštera Radku Mrhačovi za vstřícnost a poskytnuté informace. V neposlední řadě děkuji za podporu celé mé rodině a přátelům.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Obnova zahrad benediktinského kláštera v Rajhradě vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne

podpis autora práce

Souhrn

Tato diplomová práce charakteru projektu forma studie, je založená na zpracování zahradně-architektonického návrhu obnovy zahrad Benediktinského kláštera v Rajhradě.

První část zahrnuje úvod do problematiky obnov památek zahradního umění. Definuje pojem památka zahradního umění, její kategorie ochrany a přístupy k obnovám. Zabývá se tématem znovuoživení památek a motivací k návštěvám historických zahrad.

V druhé, rozborové části práce je pozornost věnována tématu utváření klášterních zahrad, jejich typů a použití tradičních rostlin. Popsán je řád benediktinů a přístup bratrů k utváření zahrad.

Velkou kapitolu zahrnuje historický vývoj kláštera a přeměny zahradních úprav, které názorně odráží dobovou situaci a snahy v zahradnickém oboru. Dále se práce věnuje základním přírodním charakteristikám území. Samotnému návrhu předcházely analýzy řešeného prostoru s vyhodnocením, na jejichž základě byla určena vize pro návrh. Práce uvádí tři referenční příklady obnov klášterních zahrad, které slouží jako inspirace přístupů k revitalizaci zahrad a použitých forem zeleně.

Na začátku poslední, návrhové části práce, jsou shrnuty východiska pro návrh. Následuje návrh nového funkčního uspořádání a vlastní půdorysné řešení. Dále jsou uvedeny jednotlivé dvory s fotodokumentací současného stavu, bližším popisem návrhu a perspektivními vyobrazeními. Poslední kapitola obsahuje výkazy výměr a ekonomické vyhodnocení.

Cílem diplomové práce bylo dle literárního přehledu, získaných podkladů a konzultací s benediktinskými bratry vytvořit ideu obnovy zahrad, která by se mohla stát inspirací k budoucí rekonstrukci.

Cílem práce je rozvinout potenciál místa, vyzdvihnout jeho hodnoty a podpořit udržitelný rozvoj navržených ploch. Návrh má zohledňovat požadavky především benediktinských mnichů, kterým klášter náleží. Počítáno je s nabídnutím upravených prostorů veřejnosti k pobytu v příjemném prostředí.

Klíčová slova : historická zahrada, klášterní zahrada, benediktini, návrh, obnova, J.B. Santini, Rajhrad

Summary

This thesis project character study design is based on elaborating garden-architectural design of restoration of gardens in Benedictine monastery in Rajhrad.

The first part includes an introduction to the issue of restoration of monuments of garden art. Defines the concept of memorial of the garden art, categories of its protection and approaches to urban regeneration. It addresses the theme of the revival of monuments and motivations for visiting historical gardens.

The second analytical portion of the work is devoted to the theme of shaping the monastery gardens, their type and use of traditional plants. The Benedictine Order is described together with brothers' approach to shaping the gardens.

The next large chapter covers the historical development of the monastery and changes in the garden design, which perfectly reflect the contemporary situation and efforts in the horticultural industry. Further a basic natural characteristics of the area is described. The actual proposal was preceded by an analysis of the resolved area with evaluation, and on its basis the intended vision for the proposal was set. The paper presents three reference examples of revivals of monastery gardens that serve as inspiration approaches to the revitalization of the gardens and the green forms used.

The last part is the actual design, which begins with a summary of the foundations for the proposal. Following is the determination of the new functional layout and proper ground plan. Listed below are the particular courts with photographs of the current state, closer description of the proposal and perspective drawings. The last chapter contains bill of quantities and economic evaluation.

The aim of this thesis is - based on the literature survey, gathered materials and consultation with the Benedictine brothers - to bring the idea of the gardens' restoration, which could become an inspiration for future reconstruction.

The goal is to develop the potential of the locality, to highlight its values and support the sustainable development of the proposed areas. The proposal has to primarily reflect the requirements of Benedictine monks that the monastery belongs to. The premises will be offering public spaces adapted to stay in a comfortable environment.

Keywords : Historical garden, monastery gardens, Benedictine, design, renovation, J. B. Santini, Rajhrad

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. CÍL PRÁCE	2
3. METODIKA PRÁCE.....	2
4. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY.....	3
4.1. Problematika obnovy historických ploch zeleně.....	3
4.2. Kategorie ochrany památek zahradního umění.....	3
4.3. Metody obnovy památek.....	4
4.4. Postup obnov památek zahradního umění.....	4
4.5. Znovuoživení památek zahradního umění.....	5
5. ROZBOROVÁ ČÁST.....	6
5.1. Středověké zahrady.....	6
5.2. Klášterní zahrady.....	6
5.3. Použití rostlin v klášterních zahradách a jejich symbolika.....	7
5.4. Typy zahrad v klášterních areálech.....	7
5.5. Přístup jednotlivých mnišských řádů k utváření zahrad.....	8
5.6. Řád benediktinů.....	10
5.6.1. Řád benediktinů v Rajhradě.....	11
5.7. Historický vývoj kláštera a jeho zahrad.....	12
5.8. Genius loci opatství Rajhrad.....	18
5.9. Základní charakteristiky území, přírodní poměry.....	19
5.10. Vymezení řešeného území, lokalizace.....	20
5.11. Širší územní vztahy.....	21
5.12. Současné využití areálu.....	22
5.13. Provozní analýza.....	23
5.14. Výtvarná a kompoziční analýza.....	24
5.15. Analýza ploch zeleně.....	25
5.16. Střety v území.....	26
5.17. SWOT analýza.....	26
5.18. Referenční příklady obnov klášterních zahrad.....	27
5.18.1. Klášterní zahrady v Litomyšli.....	27
5.18.2. Zahrady břevnovského kláštera.....	28
5.18.3. Zahrady cisterciáckého kláštera ve Fontenay Abbey.....	29
5.19. Interpretace provedených analýz.....	30

6. NÁVRHOVÁ ČÁST.....	31
6.1. Východiska pro návrh.....	31
6.2. Návrh funkčního uspořádání.....	32
6.3. Půdorysné řešení.....	33
6.4. Řezopohled.....	34
6.5. Předprostor kláštera	35
6.5.1. Předprostor kláštera - návrh	35
6.5.2. Předprostor kláštera - situace	35
6.5.3. Předprostor kláštera - perspektiva	36
6.6. Dvůr klidu	37
6.6.1. Dvůr klidu - návrh	37
6.6.2. Dvůr klidu - situace	38
6.6.3. Dvůr klidu - perspektiva	39
6.7. Nádvoří chrámu	40
6.7.1. Nádvoří chrámu - návrh	40
6.7.2. Nádvoří chrámu - situace	40
6.7.3. Nádvoří chrámu - perspektiva	41
6.8. Santiniho vstup	42
6.8.1. Santiniho vstup - návrh	42
6.8.2. Santiniho vstup - situace	42
6.8.3. Santiniho vstup - perspektiva	43
6.9. Dvůr rajský	44
6.9.1. Dvůr rajský - návrh	44
6.9.2. Dvůr rajský - situace	45
6.9.3. Dvůr rajský - perspektiva	46
6.10. Dvůr bylinek	47
6.10.1. Dvůr bylinek - návrh	47
6.10.2. Dvůr bylinek - situace	48
7. EKONOMICKÉ ZHODNOCENÍ	49
8. DISKUSE.....	50
9. ZÁVĚR.....	50
10. SEZNAM LITERATURY.....	51
11. SEZNAM VYOBRAZENÍ A PŘÍLOH.....	52

1. ÚVOD

Rajhradský klášter je klidné, tiché místo nabité geniem loci. Prostor láká k rozjímání a relaxaci. Člověk při pohledu na zdejší barokní krásu zapomíná na každodenní shon a zmatky světského života.

Za zdmi kláštera žije nepočtená, ale čilá komunita benediktinských mnichů, řídící se heslem „ Modli se a pracuj - Ora at labora“. Obklopení Santiniho barokní architekturou naplňují svůj řeholní život. Mniši se zasloužili o znovuoživení kláštera po pádu komunismu a snaží se postupně rekonstruovat historické stavby. Hledají nové využití areálu v souladu s vlastními potřebami a zájmy veřejnosti.

Klášter je výraznou dominantou okolní krajiny. Jeho duch láká k procházkám a pobytí jak místní obyvatele, tak turisty. Místo má potenciál být kulturním a duchovním centrem okolí.

Práce chce upozornit na zahradně-architektonické hodnoty kláštera a formou studie nabídnout možné řešení.

Motto

„Místo klidu v neklidném světě“

*„ Vy všichni, kteří do Rajhradu zavítáte,
Obdivujte nejenom krásu zdejšího místa, ale zároveň, prosím,
Neopomeňte obohatit svou duši, vyprosít si toliko potřebné požehnání a načerpat sílu pro další dny
Vašeho pozemského putování.“ (Gazda OSB, 2015)*

2. CÍL PRÁCE

Cílem této diplomové práce charakteru projektu, forma studie, je návrh obnovy zahrad Benediktinského kláštera v Rajhradě.

Práce shromáždí a posoudí všechny relevantní informační zdroje a následně zpracují literární rešerši týkající se obnov klášterních areálů. Součástí práce budou referenční příklady obnov areálů podobného charakteru. Získané informace budou využity při návrhu obnovy zahrad Benediktinského kláštera v Rajhradě. Využity budou dostupné plány, vyobrazení, fotografie a literární prameny.

Práce popíše řád Benediktinů a jejich vztah k zahradní tvorbě. Na základě historických podkladů popíše vývoj rajhradského areálu. Ke zjištění současné podoby a využívání areálu byl stanoven terénní průzkum a následné grafické zpracování. Historie místa, genius loci a stávající stav objektu a přilehlých zahrad předurčí význam a přístup k obnově.

Zcela autorský charakter bude dán návrhu úprav zahrad vně kláštera a jeho předprostoru. Studie bude obsahovat celkové koncepční řešení a podrobné situace několika vybraných ploch.

Cílem práce je rozvinout potenciál místa, vyzdvihnout jeho hodnoty a podpořit udržitelný rozvoj navržených ploch. Návrh má zohledňovat požadavky především benediktinských mnichů, kterým klášter náleží, i všech ostatních, kteří areál využívají. Počítáno je s nabídnutím upravených prostorů veřejnosti k pobytu v příjemném prostředí.

3. METODIKA PRÁCE

Na začátku všech prací byla autorkou sestavena přehledná osnova, vedoucí k naplnění daného zadání. Osnova zahrnuje tři hlavní části.

První se zabývá úvodem do problematiky obnov památek zahradního umění. K tomu bylo třeba prostudovat literární prameny a další informační zdroje, tyto použité zdroje jsou zapsány v seznamu pramenů.

Druhá část byla definována jako rozborová. Pojednává o charakteristikách klášterních zahrad. Uvádí tři příklady zdařilých obnov klášterních areálů. Dále je zaměřena na analýzy širšího území, nejbližšího okolí i samotného areálu. Analýzy vychází z vlastního terénního průzkumu, internetových zdrojů a z ústního sdělení klášterního zahradníka. Zjištěné informace byly zakresleny ručně do map přímo na místě a později překresleny do digitální podoby. Současná fotodokumentace byla pořízena v několika etapách v letech 2014-16.

Třetí část byla stanovena jako konečný praktický výstup – studie zpracovaná v podrobnosti, odpovídající rozsahu diplomové práce a stanoveným cílům. Návrh řešení vyplývá z průzkumů a rozborů areálu. Rajhradské opatství tvoří komplex jednotlivých vzájemně propojených funkčních celků. Návrh bere na vědomí jedinečnost každé části a vnáší ji do uceleného řešení areálu. Součástí práce bude ekonomické zhodnocení realizace zahradních úprav.

4. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

4.1. Problematika obnovy historických ploch zeleně

Památkami zahradně architektonické tvorby rozumíme díla, která zobrazují vývoj a historii krajinářské architektury, jako jednoho z oborů umění – umění tvorby zahrad, parků a krajiny. (Otruba, 2000)

Historické zahrady a parky jsou umělecká díla architektonizované přírody, která žijí svým biologickým životem. (Petrů, 1996) Jsou zároveň historickými díly tvůrčích osobností. Představují syntézu architektury, uměleckých děl a přírodních prvků. Díky své biologické podstatě je zahrada dílem neukončeným, vyvíjejícím se a měnícím se v čase. (Bašeolová, 1996)

Význam a umělecká hodnota děl může být různá. Díla však vždy odrážejí běh času, názorové, stylové a slohové změny. Ty jsou důsledkem filozofických postojů, ekonomických a společenských vztahů. (Otruba, 2000)

Při obnovách památek zahradní tvorby je nutné zajistit potřebné právní náležitosti jako Povolení ke kácení dřevin od pověřeného obecního úřadu, odborné posudky a závazná stanoviska dotčených orgánů, orgánů ochrany přírody a podobně. (Pacáková-Hošťáková, 2008)

Organizaci a výkon památkové péče zajišťuje stát. Je nutné respektovat zákon č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny a zákon č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči. Správu památek vykonávají ústavy památkové péče, v nich fungují samostatná oddělení pro památky zahradní architektury.

Úmluvy zajišťující ochranu památek:

Athénská charta 1931

Na mezinárodní konferenci památkových teoretiků a restaurátorů konané v Athénách roku 1931 bylo vysloveno přesvědčení, že zachování uměleckého a archeologického bohatství lidstva zajímá všechny státy, které jsou ochránci civilizace. Státy si v těchto oborech mají poskytovat vzájemnou pomoc a prohlubovaly spolupráci. Doporučují,

aby bylo zachováno, pokud je to možné, původní využití památek, který jim zajišťuje životní kontinuitu. Dále se doporučuje, aby byla dána přednost zájmu veřejného před zájmem soukromým. (Pacáková, Petrů, Svoboda, Ried, 2004)

Benátská charta 1964

V preambuli Benátské charty se píše: „ *Památky jako nositelé duchovního odkazu minulosti představují v přítomném životě národů živá svědectví jejich staletých tradic. Lidstvo, které si každodenně uvědomuje jednotu všelidských hodnot, považuje památky za společné dědictví a prohlašuje se vůči budoucím generacím za solidárně zodpovědné za jejich chování. Považuje za svou povinnost odevzdat jim je v plné bohatosti jejich původnosti. Je proto nezbytné, aby zásady, jimiž se mají řídit práce na zachování a restaurování památek, byly obecně objasněny a formulovány v mezinárodním rozsahu.*“ (Petrů, 1996)

Florentská charta 1981

Památky zahradního umění díky své biologické podstatě vyžadují specifitější přístup. Mezinárodní výbor pro historické zahrady a historické lokality OCOMOS – FLA v roce 1981 se proto na zasedání ve Florencii rozhodl vypracovat zásady, které by v tomto specifickém oboru doplnily Benátskou chartu. Florentská charta vyhláší v dvaceti pěti člancích nejzávažnější doporučení pro obor historických zahrad. Důraz je kladen na zachování autenticity, která je spolu se správnou interpretací jedním ze základních předpokladů uchování památky v její originalitě a historicitě. (Petrů, 1996) V České republice se k chartě odborníci přihlásili v roce 1996. (Petrů, 2003)

Čl. 1. „ *Historická zahrada je architektonická a vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku.*“

Čl.2. „ *Historická zahrada je architektonická kompozice, jejíž materiál je především rostlinný, tudíž živý a jako takový pomíjející a obnovitelný. Její vzhled tedy vyplývá ze stálé rovnováhy mezi cyklicitou ročních období, rozkvětu a odumírání přírody, z umělecké vůle a důmyslného záměru, jež se staží ustálit její stav.*“

Čl. 11. „ *Údržba historických zahrad je prvořadou činností a to nezbytně kontinuálního charakteru. Vzhledem k tomu, že hlavním ma-*

teriálem jsou rostliny, je možno udržovat dílo v dobrém stavu dílčími náhradami a v dlouhodobém výhledu cyklickou obnovou.“ (Pacáková, Petrů, Svoboda, Ried, 2004)

4.2. Kategorie ochrany památek zahradního umění

Památky zahradní architektury lze rozdělit dle Kupky (Kupka, 2006) do tří kategorií ochrany:

1| Do této kategorie patří díla nadstátního významu s nejvyšší úrovní charakterizované jednotou formy, obsahu a idejí, reprezentující slohovou etapu a osobnost tvůrce. Památky jsou chráněny jako celek, jako umělecké dílo, včetně slohu a sortimentu rostlin. Tato díla se chrání i za cenu omezení rekreace a návštěvnosti, které by mohli narušit její podstatu a křehkost.

2| Zahrnuje památky s místním až státním významem. Zahrady a parky navazují většinou na stavební objekty, nachází se v nich často hodnotné porosty a exempláře dřevin. Chrání se zejména kompoziční ztvárnění prostoru a vazby na stavební objekt nebo cenné dřeviny. Do kompozice lze vhodně zakomponovat i současné dílo.

3| Sem patří památky zahradní architektury, které ztratily nebo nikdy neměly dokladovanou hodnotu uměleckou, historickou či památkovou. Objektívni důvody pro památkovou obnovu zde nejsou. Významná jsou zde hlediska ekologická, psychologická, hygienická, mikro-klimatická, rekreační a historicko-urbanistická. Chrání se zde především plocha. Při rekonstrukcích není nutné udržet historizující schémata. Nutné je udržet měřítko a úroveň výrazových prostředků.

4.3. Metody obnovy památek

O díla zahradní architektury je třeba kontinuálně pečovat. Bez lidského přičinění díla zanikají. Jejich zachování je závislé na soustavné a nepřetržité péči. Nedostatečná péče může být brána jako neúcta k práci jejich tvůrců nebo k lidem, kteří o díla pečovali dlouhá léta před námi. Zánik vegetačních složek může mít za následek až ztrátu informace o její formě a náplni. (Ondřej, 1996)

Potřeby obnov památek zahradního umění se dějí z několika příčin. Nejčastěji expanzivní zásahy, nepřiměřené využívání, nízká kvalita a intenzita údržby nebo její absence v kombinaci s procesem přirozeného chátrání a nevládnutí vegetační proměnlivosti. Obnovy těchto památek je třeba realizovat jako součást rehabilitace. Tou se rozumí proces všestranného zhodnocení. Má být pamatováno na obnovu i na následnou péči. Péčí se rozumí soustavná údržba a zachování památek zahradního umění včetně vhodného a co do intenzity přiměřeného způsobu využívání. (Pacáková-Hošťáková, 2008)

Přehled metod zachování a obnov kulturních památek:

1 | Puristická metoda

Způsob obnovy památek z průběhu 19. století. Vychází z romantiko-historického chápání památek. Snahou bylo oprostít vzhled architektonických objektů, hradů a chrámových staveb, od pozdějších změn a doplňků a uvést objekt do původního slohově čistého vzhledu.

2 | Restaurační metoda

Metoda vychází z jedinečnosti každého řešeného objektu. Snažila se uskutečňovat jen takové zásahy, které by nenarušily dochovaný vzhled a charakter. Respektuje uměleckou a kulturní hodnotu objektu. Zabývá se např. výměnou zchátralých a nefunkčních částí nebo konkrétními použitými materiály a prvky.

3 | Konzervační metoda

Tato metoda vzniká jako reakce na přebujelý purismus. Viditelně zachovává památku v současném dochovaném stavu s respektováním odrazu opotřebení časem.

4 | Analytická metoda

Důsledně uplatněná forma konzervační metody. Zachovává stopy všech vývojových etap, zachovalých při průzkumu. Výsledek však často vede k narušení celkového uměleckého výrazu objektu.

5 | Syntetická metoda

Na rozdíl od analytické metody usiluje o to, aby byl při obnově dán objektu ucelený umělecký výraz.

6 | Rekonstrukční metoda

Nastupuje po druhé světové válce. Za pomoci rekonstrukce, doplněním závažné části památky na základě dochovaného původního detailu, docházelo k obnově za války poškozených památek. (Hájek, 2002)

Rekonstrukce může být exaktní, kdy jde o důslednou obnovu vycházející z autentické dokumentace nebo ze stavu památky. Při nedostatku průkazného materiálu dochází k rekonstrukci analytické, která se opírá o podobné situace zahrad, parků a krajiny. Základem hypotetické rekonstrukce je vědecká hypotéza, jak asi mohl být objekt formován. (Otruba, 2000)

7 | Regenerační metoda

Nastupuje s odezníváním metody rekonstrukční. Usiluje o komplexní pojetí obnovy památek a to nejen po stránce odborné, technické a výtvarné, ale také ve vztahu k pozměněným ekonomickým, sociálním a kulturním podmínkám současné společnosti. Teprve v rámci této metody je zvažováno téma přizpůsobení využití památky potřebám současné doby.

Při důkladnějším pohledu se regenerace rozpadá do více pojmů. Prvním je revitalizace, což znamená, že obnovené památce zůstává původní funkce. Další je renovace, která znamená náhradu části památky nikoli kopií chybějící části, ale novým uměleckým činem, který památku zhodnocuje. Posledním pojemem je reanimace, kdy nabízíme a vtiskáváme památce novou funkci jako prostředek její záchrany a obnovy.

8 | Metoda preventivní ochrany

Metoda spočívá v předcházení možných škod na památkách účinnou a průběžnou péčí. Cílem je udržení památky ve vyhovujícím stavu. Je optimální z hlediska odborného, ekonomického, kulturního i poli-

tického. Vyžaduje minimální náklady i nároky na materiál a pracovní kapacitu. Měly by se stát hlavní metodou péče o zachování kulturních památek.

K ochraně, rezervaci i obnově kulturních památek existuje řada přístupů. Památková péče se může soustředit na konzervaci a restauraci památek, nebo může, při ohledu na zachování památkové podstaty, pro památky hledat nové funkce, která by jim vtiskly dlouhodobou perspektivu. Výběr přístupu bývá výsledkem podrobného zkoumání a celé řady kompromisů. (Hájek, 2002)

4.4. Postup obnov památek zahradního umění

Proces zpracování návrhu obnovy je možno rozdělit dle Otruby (Otruba, 2000) na část průzkumovou, rozborovou a návrhovou. Úkolem průzkumů je soustředit všechny dostupné podklady, dokumentující vznik, vývoj a současný stav díla. Dále se provádí průzkumy v terénu a jejich grafické a textové vyjádření. Zjištění skutečnosti jsou předmětem rozborů. Výhledovým produktem rozborů je záměr památkové obnovy objektu. Ten se stává podkladem pro vypracování návrhu řešení obnovy. Návrh obnovy se vypracovává na základě podkladů a rozborů na úrovni výtvarně architektonické studie. Studie představuje komplexní řešení a to:

- Základní kompoziční a ostatní vazby na okolí
- Vnitřní kompoziční a ostatní vztahy
- Obnovu porostů s určením základní taxonomické skladby
- Obnovu provozu – komunikací, jejich trasování, materiál a konstrukci, hierarchii apod.
- Řešení objektů souvisejících – architektury malých forem, schodiště, terasy, vodní prvky, mobiliář, jejich výtvarný výraz a materiálovou skladbu

Studii tvoří část výkresová a textová. Návrh je možné doplnit plastickým či počítačovým modelem. Součástí studie bývá také vyjádření etap realizace a jejich sled. Na studii navazuje vypracování realizačního projektu, který řešení detailně rozpracovává. Je podkladem pro vlastní realizaci obnovy díla.

4.5. Znovuoživení památek zahradního umění

Obnovy historických zahrad v minulosti kladly spíše důraz na historickou podstatu než na jejich budoucí využití. V současné době ale vzniká tendence obnovovat památky jinou cestou, kdy vtiskáváme památce novou funkci jako prostředek její záchrany a obnovy. Novou funkcí se v oboru zahradního umění nejčastěji myslí její zpřístupnění a nabídnutí veřejnosti k pobytu.

Skupina mezinárodních odborníků si položila otázku, jak by mohly být památky zahradního umění znovu oživené, nově využité, aniž by se narušila celistvost místa a jejich koncept.¹ Hlavní závěry:

- Většina parků a zahrad nemá dostatečný historický význam, aby byla ospravedlněna jejich čistá rekonstrukce.
- Je třeba je ocenit z hlediska sociálního, kulturního a ekologického, spíše než dle hodnot ekonomických a historických.
- Parky a zahrady nemají být definovány ze stavu, v jakém se nacházejí nyní. Důležité je jak mohou přispět společnosti do budoucna.
- Výsledný koncept nemá být pouhou kopií historického stavu. Má brát v potaz budoucí využití.
- Důležitá je prezentace budoucích změn k získání důvěry a podpory veřejnosti.
- Předtím, než začnou probíhat jakékoliv změny, má být definována jasná a flexibilní strategie obnovy. (Bennis, 2002)

Stále více určujícím faktorem budoucí podoby a vývoje historických zahrad se stávají její návštěvníci. Proto u nás v současnosti vzniká souhrnná studie zaměřená na motivace návštěvníků zámeckých zahrad a parků.² Základní myšlenkou výzkumu je zjistit, jakou hodnotu zahrady a parky u historických objektů vlastně mají. Obecně lze výsledky využít i u obnov klášterních areálů otevřených veřejnosti.

1 Projekt s názvem 'Paradisos: new life for old gardens' (Bennis, 2002)

2 Dotazníkový průzkum Zámecké zahrady a parky: motivace k návštěvě a atraktivnost pro cestovní ruch (*Acta Pruhoniana 103: 5–15, Průhonice, 2013*)

Z prozatímního výzkumu vyplynuli tři hlavní motivace. Největší význam má klidné a harmonické prostředí, které kladně působí na pocity návštěvníků. Přináší pocit uklidnění a odpočinku od shonu kolem. Procházka nebo posezení v příjemném prostředí představuje formu relaxace, aktivního nebo pasivního odpočinku. Má blahodárné účinky na duševní rovnováhu a zdraví. Díky tomu objekty navštěvují jak místní obyvatelé, tak turisté. Druhým motivem je aktivní zájem o kulturní památky, kterých jsou zahrady a parky přirozenou součástí a dotvářejí je do celistvé podoby. Je to především zájem o kulturu, historii a přírodu, který sem přivádí návštěvníky během jejich volného času. Třetím motivem bývají zábavní aktivity a kulturní akce.

Výzkum si také kladl otázku, co se návštěvníkům v zahradách nejvíce líbí, kterých prvků si nejvíce cení. Výsledky prokázaly, že největší hodnotu mají volně se pohybující ptáci, pávy nebo i kachny. Kladně je ceněna pestrá kolekce rostlin, to ovšem záleží na roční době. Důležitá je i prostorová kompozice, zejména kombinace formální zahrady s anglickým parkem.

Obecně je kladen důraz na čistotu a pořádek - uklizené cesty, čisté lavičky a čistá voda ve vodních prvcích. Obecně platí, že jakákoliv výzdoba, drobná architektura, sochy, vodní prvky, neodmyslitelně dotváří prostředí zahrady stejně jako květiny, okrasné keře a stromy či zpěv ptáků.

Z výzkumu také vylinulo, že řada návštěvníků by se ráda něco dozvěděla o historii zahrady a o její kompozici. Značný prostor může být dán osvětě ohledně kompozice areálu, pohledových os a celkového urbanisticko-architektonického řešení, včetně včlenění do okolní volné krajiny.

Součástí zahrad by mělo být sociální zařízení nebo aspoň jeho blízkost. Vhodné je i oživení v podobě různých artefaktů či programových aktivit. Kulturní akce do parků jednoznačně patří, neměli by se ale usadit na trvalo. Zachována by měla být především původní funkce místa s klidným prostředím. (Kohlová, 2014)

5. ROZBOROVÁ ČÁST

5.1. Středověké zahrady

Klášterní zahrady se v Evropě zakládaly zejména v průběhu středověku³, pod vlivem křesťanského náboženství. Tehdy se vytříbila ideální podoba klášterů a jejich zahrad, která ve víceméně v nezměněné podobě přetrvala do dnes. (Kupka, 2006)

V období středověku začíná kulturně-civilizační vývoj Evropy. Hlavním náboženstvím se stává křesťanství, které prostupuje veškeré dění doby. V atmosféře křesťanství se formují středověké zahrady. (Kupka, 2006)

Kromě maurských zahrad ve Španělsku, v Evropě již neexistuje žádná zahrada vytvořená v období středověku. V období středověkého chaosu nebyly známé sofistikované koncepce římských zahrad, ani praktické zkušenosti se zahradničením v nich. Znalosti byly získávány pouze z kopií starých klasických rukopisů o zemědělství a zahradnictví. Obsah textů byl překvapivě komplexní a relevantní i pro severnější oblasti. Doporučují se například vyvýšené záhony, ohraničené rámy z dřevěných prken, nebo pleteného vrbového proutí pro vlhčí regiony a píše i o pěstování vybraných druhů rostlin. Důkazy o použití těchto technik ale zmizely. Co víme o zahradničení ve středověké Evropě, vychází ze skromných zmínek v písemnostech a vyobrazeních, odrážející pouze hypotetické zahrady. (Hobhouse, 1997)

V křesťanském středověku dostává pojem zahrada zvláštní rozměr díky Bibli, v níž se klíčové události se odehrávají právě v zahradě. Bible usměrňovala chování tehdejších lidí, na její studium se soustřeďovalo veškeré vzdělání. Zahradu popisuje jako biblický ráj, počátek stvoření lidstva, zároveň i konec Ježíšovi cesty v zahradě Getsemanské. Podle křesťanské symboliky uzavřený zahradní prostor neboli hortus conclusus, představuje počestnost Panny Marie. Ideální zahrada, zahrada ráje, byla zobrazována jako místo se stromy, které kvetou i plodí zároveň. V zahradě proudí jemný vánek, objevuje se lesní mýtinka, kvetoucí louka a ptačí zpěv. (Hobhouse, 1997)

Zahrady byly jednoduché, prosté s geometrickým členěním. Byly kouskem přírody, kterou je člověk schopen ovládnout a která funguje podle jeho představ. Jsou odděleny zdmi od chaotické, nepřátelské přírody. Člověk si zde na malém prostoru vytváří svůj ideální obraz uspořádané krajiny. Větší plochy hospodářských zahrad byly umístovány za hradbami. (Kupka, 2006)

Zakládání zahrad ve středověku bylo motivováno především užitkovými důvody. Sortiment rostlin proto zahrnoval převážně druhy k obživě a léčení. Zahrady, menší uzavřené prostory, byly umístovány u venkovských stavení nebo na prostorově omezených pozemcích v měšťanské zástavbě. Také vznikaly pro středověk typické tzv. hradní zahrádky. Rozprostíraly se na malých náhodných nezastavěných plochách mezi budovami a hradbami. Součástí těchto zahrad byly drnové lavičky, kašny, pergoly a jiné prvky přinášející požitky. (Jellicoe, 2006)

5.2. Klášterní zahrady

Ve středověku sloužily kláštery jako střediska poznání a kultury. Pro rozvoj zahradního umění měly kláštery velký význam. Znalosti o pěstování rostlin se programově šířily po Evropě právě z nich. (Kupka, 2006)

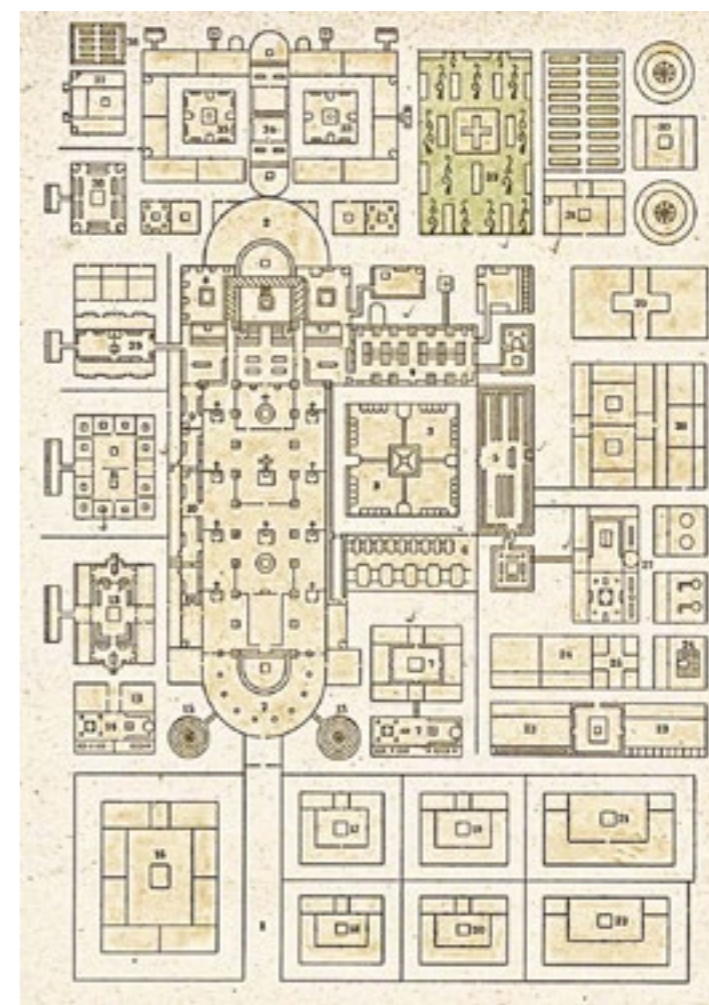
Po nástupu křesťanství a vzniku prvních mnišských komunit, jež považovali i těžkou tělesnou práci na zahradě za prostředek očistění a modlitby, a především po založení benediktinského řádu v 6. století nabyl význam utváření krajiny nového rozměru. Kláštery se často zakládaly uprostřed neobydlených lesů a mniši se stali staviteli nové civilizace. Do uspořádání budov a pozemků byl vtištěn řád a smysl pro krásu. Klášterní zdi ohraničovali prostor klidu uvnitř měnící se Evropy. (Šimek, 2005)

Středověké kláštery zpravidla vlastnily rozsáhlé pozemky, pole, louky a lesy. Samotné zahrady byly zakládány za zdmi kláštera. Ucelená představa o tom, jak by měly zahrady vypadat, byla znázorněna na vzorovém plánu benediktinského kláštera Sankt Gallen ve Švýcar-

sku. (Hobhouse, 1997)

Ideální podoba kláštera z první poloviny 9. století se dochovala na plánu uloženém v klášterní knihovně. Jde o ideální rozvržení klášterních a užitkových budov včetně rozmístění zahrad. Vychází z rámcových pravidel sv. Benedikta. Ve své řeholi přirovnává klášter k dokonalé dílně s racionálním uspořádáním staveb. Na plánu je patrný geometricky uspořádaný pravoúhlý rajský dvůr, ovocný sad sloužící zároveň jako hřbitov, zelinářská zahrada s příbytkem zahradníka a lékařský dům s přilehlou zahrádkou pro pěstování léčivých rostlin. Celý komplex budov a zahrad je obehnan zdí. Rozvržení zahrad je jednoduché, pravoúhlé s funkčním vymezením jednotlivých ploch.

(Kupka, 2006)

Obr. 1 | Schéma kláštera Sankt Gallen (http://www.gardensvisit.com/garden/st_gall-sankt_gallen)

3 Středověk je období mezi starověkem a novověkem, přesněji od pádu Říma (476 n.l.) do objevení Nového světa (1492 n.l.). (Kupka, 2006)

5.3. Použití rostlin v klášterních zahradách a jejich symbolika

Znalosti o použití rostlin v období středověku jsou pouhými hypotézami. Znamé jsou však některé rostliny, které byly k dispozici zahradníkům již před prvním tisíciletím našeho letopočtu. Římané zavedli výsadbu ovocných stromů a vinic i na sever od Alp. Navzdory tomu, že se římské impérium později zhroutilo, kontinuita péče o tyto kultury byla zachována. Vysazovali třešně (*Prunus avium*), švestky (*Prunus domestica*), broskve (*Prunus persica*), hrušky (*Pyrus communis*), kaštanovníky (*Castanea sativa*) aj. Do mnoha evropských zemí introdukovali také růže (*Rosa* sp.), lilie (*Lilium* sp.), barvínek (*Vinca* sp.), kopr (*Anethum graveolens*), fenykl (*Foeniculum vulgare*), řepu (*Beta vulgaris*) nebo kapustu (*Brassica* sp.). (Bašeová, 1991)

Dochovaná seznam rostlin ze Sankt Gallenu uvádí i jiné druhy. Ze stromů jsou popsány jabloň (*Malus domestica*), kdouloň (*Cydonia oblonga*), mišpule (*Mespilus germanica*), smokvoň (*Ficus carica*), mandloň (*Prunus dulcis*), ořešák (*Juglans regia*) a líska (*Corylus* sp.). Z keřů myrta (*Myrtus* sp.), jalovec (*Juniperus* sp.), vavřík (*Laurus nobilis*), rozmarýn (*Rosmarinus officinalis*), levandule (*Lavandula* sp.), lýkovec (*Daphne mezereum*) a dřín (*Cornus* sp.). Jako léčivé rostliny jsou uváděny meduňka (*Melissa officinalis*), sléz (*Malva sylvestris*), kerblík (*Anthriscus cerefolium*), řepík (*Agrimonia eupatoria*), pelyněk (*Artemisia* sp.), šalvěj (*Salvia* sp.), dobromysl (*Origanum vulgare*), svízel (*Galium* sp.), blín (*Hyoscyamus niger*), rmen (*Anthemis nobilis*), česnek (*Allium* sp.), mydlice lékařská (*Saponaria officinalis*), pískavice (*Trigonella foenum-graecum*), kostival lékařský (*Symphytum Officinale*), libeček (*Levisticum officinale*), drchnička (*Anagallis arvensis*), podběl (*Tussilago farfara*), kmín (*Carum carvi*), šťovík (*Rumex* sp.), koriandr (*Coriandrum sativum*), bazalka (*Ocimum basilicum*), bedrník (*Pimpinella saxifraga*), andělíka (*Angelica archangelica*), náprstník (*Digitalis purpurea*), oměj šalounek (*Aconitum plicatum*), mařinka vonná (*Galium odoratum*), durman (*Datura stramonium*), rulík zlomocný (*Atropa bella-donna*), kontryhel (*Alchemilla vulgaris*), mateřídouška (*Thymus* sp.) a máta (*Mentha* sp.). Pěstovali se i kosatce (*Iris* sp.), pivoňky (*Paeonia* sp.), měsíček (*Calendula officinalis*) či mák (*Papaver* sp.). K výrobě barev se pěstovaly barvířské rostliny jako světlice barvířská (*Carthamus tinctorius*), mořena (*Rubia tinctoria*), boryt (*Isatis tinctoria*), šafrán (*Crocus sativus*), rýt (*Reseda* sp.) aj. V zahradách tedy nechyběly ani záhony s rostlinami odpuzujícími hmyz, nebo s rostlinami na výrobu jedů. (Bašeová, 1991)

Středověké zahradní umění bylo spíše intuitivní než vědomé plánování zahrad. Důraz byl kladen hlavně na symboliku. Prostá krása rostlin je oslavována ve světské i duchovní literatuře, na gotických nástěnných malbách, deskových obrazech a výšivkách. Například malba, známá jako Zahrada ráje z 15. století představuje scénu z uzavřené zahrady, kde sedí Panna Marie obklopena různými svatými provádějícími rituální úkony viz obr. č. 2. V trávníku rostou petrklíče (*Primula veris*), sedmikráska (*Bellis perennis*), kosatce (*Iris* sp.), lilie (*Lilium* sp.), barvínek (*Vinca* sp.), pivoňky (*Paeonia* sp.), fialky (*Viola* sp.), bledule (*Leucojum* sp.), jahody (*Fragaria* sp.), konvalinky (*Convallaria majalis*) a další. (Bašeová, 1991)

Nejoblíbenějšími rostlinami byly pravděpodobně bílé lilie, které značí neposkvrněnost Panny Marie. Bílé květy prezentují čistotu jejího těla a zlaté prašníky zářící světlo její duše. Dalšími oblíbenými byly růže. Bílá růže symbolizovala Marii jako královnu nebes a rudá růže prolitou krev Kristovu. Růže byly ceněné také pro léčivé vlastnosti a oblíbenou vůni. (Hobhouse, 1997)

Je těžké interpretovat prameny tak, aby bylo možné získat přesnou představu o kompozici či řazení rostlin. Některé prameny však uvádějí výsadby ovocných stromů s estetickým účinkem. Popisována je krása organizovaných řad stromů. Rastr vhodný pro maximální přístup světla a vzduchu, která dá vyniknout barvě květů a vůni. Výběr stromů ovlivňoval jejich schopnost vytvářet žádoucí zastínění vhodné pro procházky. (Hobhouse, 1997)

Pěstování rostlin bylo úzce spjato s lékařstvím, protože hlavním zdrojem léčiv byly byliny. Lékařství bylo bráno jako povolání dané shůry, protože pomáhat nemocným znamená službu Kristu. (Šimek, 2005)

5.4. Typy zahrad v klášterních areálech

Jednotlivé církevní řády si vytvořily určitý soubor pravidel plánování svých klášterů. Jejich základ však vychází z ideální podoby kláštera ze

Obr. 2 | Zahrada ráje, autor neznámý, 15. století (Hobhouse, 1997)

Sankt Gallen. Zahradní prvky se v pojetích jednotlivých řádů opakují.

Jednotlivé zahrady mají určitý ideologický význam a záměrnou kompozici. Zahrady mají být především místem rozjímání. (Kupka, 2006)

Rajský dvůr

Rajský dvůr, ambit nebo rajské zahrada je nejvýznamnějším zahradním prvkem kláštera. Jeho předobraz lze najít v Bibli, jako symbol první zahrady - Edenu. (Hobhouse, 2004)

V druhé kapitole První knihy Mojžíšovy se píše:

„A Hospodin Bůh vysadil zahradu v Edenu na východě a postavil tam člověka, kterého vytvořil. Hospodin Bůh dal vyrůst ze země všemu stromovi žádoucímu na pohled, s plody dobrými k jídlu, uprostřed zahrady pak stromu života a stromu poznání dobrého a zlého. Z Edenu vychází řeka, aby napájela zahradu. Odtud dál se rozděluje ve čtyři hlavní toky.“ (Gn 2,8-10) v Kupka, 2006)

V architektonické stylizaci přírody uvnitř klášterního ambitu se zrcadlí odvrácení od světské přítomnosti k niternému příslibu věčného ráje. Pokud jde o kompoziční uspořádání, byl tento prvek nejrozvinutější. Představovala prostor pro procházky, odpočinek a tiché rozjímání mnichů. (Kupka, 2006)

Jeho pravidelné uspořádání je úzce spojené s architekturou okol-

ních budov. Umístěna bývá ve středu kláštera. Má tvar čtyřúhelníku obklopeného budovami s křížovou chodbou. Připomíná římské soukromé zahrady v peristylu obytných domů, obklopené sloupovým ze všech stran.

Kompozice prostoru byla určena úhlopříčným nebo kolmým křížením cest. Cesty tak dělily plochu na čtyři pole. Pěstovány zde byly květiny a menší okrasné keře, později i zelenina. Centrální prvek představovala studna, fontána, socha nebo solitérní strom.

Ve středověku byl čtverec používán jako základní stavební modul. Ve starověku byl považován za dokonalý tvar. Nádvoří založené na čtvercovém podkladu připomíná čtyři řeky v ráji, čtyři evangelisty či čtyři kardinální ctnosti. Kvadratura byla často používána i mimo nádvoří, nejspíše s ohledem na její symboliku. Později byla využívána v zahradách renesančních a barokních. (Hobhouse, 2004)

Užitkové zahrady, zeleninové zahrady, sady a štěpnice

V klášterech se zakládaly různé pěstební zahrady s produkční funkcí. Poskytovaly ovoce a zeleninu pro běžnou spotřebu kláštera. Později byly přístupné pro procházky a odpočinek, zejména pro nemocné mnichy. Dodatečně se zakládaly i ovocné sady a vinice. Pěstební zahrady ležely v těsné blízkosti kláštera a byly ohraničeny klášterní zdí. Sestávaly z pozemků čtvercového nebo obdélného půdorysu vzájemně oddělených cestami. Velká rozmanitost užitkových zahrad vycházela s tendencí samozásobení kláštera. Bratr odpovědný za péči o zelinářské a užitkové zahrady, se označoval jako *gardianrius* nebo *hortulanus*. Mniši byli na své zahrady patřičně hrdí a pečlivě je obhospodařovali. Pěstební přebytky byly zdrojem dalších příjmů pro klášter.

V zahradách se velmi cenily především vodní prvky. Voda sloužila k rozmanitým účelům: k rybářskému hospodaření, zavlažování zahradních plodin či k hygieně. U potoků a řek byly budovány mlýny. Uměle budované vodní nádrže měly tvar obdélníku či čtverce. Návrhy užitkových zahrad a vodních prvků se přizpůsobovali požadavkům doby, lokalizaci a usazení v okolní krajině. Program zahradničení byl závislý na velikosti kláštera. (Hobhouse, 2004)

Herbularius

Jde o malou zahradu, zakládanou odděleně. Navržena bývala vý-

hradně k pěstování léčivých rostlin pro vnitřní potřebu kláštera. Jednotlivé rostliny byly seskupovány do samostatných tematických celků tvořící společenstva, zřejmě dle použití a nároků na pěstování. Zahrada měla pravidelné uspořádání a byla uzavřena plotem. Označována byla i jako zahrada lékárenská – *hortus medicus*. Umístěna byla u lékářova domu, který se vedle léčby věnoval i její údržbě. *Herbularius* se stal počátkem rozvoje pozdějších botanických zahrad. (Hobhouse, 2004)

Medicínské zahrady

Péče o nemocné mnichy probíhala v oddělené nemocniční budově. Ideálně měla budova vlastní kuchyni a kapli. K nemocnici přiléhala uzavřená terasa, určená pro krátké procházky a pobyt nemocných. Nemocnice byly situované mimo klášter hned za ohradní zdí. V případě, kdy nebyla nemocniční zahrada striktně oddělena, bylo nemocným umožněno procházet se v přilehlých sadech.

(Hobhouse, 2004)

Hřbitovní zahrady

Klášterní hřbitovy měly vždy pravidelnou dispozici se symetricky rozmístěnými pomníky. Mezi pomníky se sázely dřeviny, nejčastěji ovocné stromy, které tvořily hřbitovní sad. Středovým prvkem byl většinou volně stojící kříž. Hřbitov býval oddělen od okolí. Na plánu ze Sant Gallen se nachází za kostelem v sousedství se zelinářskou zahradou a noviciátem. (Hobhouse, 2004)

Opatské zahrady

V rámci areálu náležel opatovi samostatný oddělený dům se zahradou vně uzavřeného prostoru kláštera. Zahrada se nacházela blízko vstupní části a bývala snadno dostupná pro světské osoby a jiné hosty. Sloužila výhradně k užítku představeného a jeho hostů. Měla charakter ozdobné reprezentační zahrady. Patřila mezi největší zahrady neúžitkové části kláštera. V období renesance a baroka se opatské domy podobají spíše světským palácům. (Hobhouse, 2004)

5.5. Přístup jednotlivých mnišských řádů k utváření zahrad

Typy zahrad a jejich rozsah jsou úzce spjaty s filozofií konkrétního řádu. Pro pochopení jejich utváření je nutné se seznámit s charak-

terema posláním daného mnišského řádu. V jednotlivých areálech lze vysledovat skladebné prvky podobného tvarostaví a funkce. Důraz je kladen na význam pravidelně uspořádaného rajského dvora a jeho návaznost na kostel. Reprezentační funkce zahrad v minulosti stoupala a klesala. Ve většině klášterů je jejich hlavní funkce produkční, meditační a lékařská. Pojítkem mezi řády je i symbolika použitých rostlin. (Krüger, 2008)

Benediktinské zahrady

Řád sv. Benedikta je z kultem zahrady úzce spjat. Nejstarší zmínky o zahradě pochází z prvního založeného kláštera v italském Monte Casicu v 6. století. Podle řehole musí klášter obsahovat bezpodmínečně rajský dvůr pro meditaci a modlitby bratrů. Ostatní zahrady jsou jen přidružené, nevymahatelné řádem. Krátce po zaležení řádu je však pozorována tendence zapojování užitkových zahrad a hřbitovních sadů do areálů. Vyžádala si tak potřeba izolace a samostatnost mnichů. (Krüger, 2008)

Podle zvyklostí se benediktinské kláštery staví na kopcích, na rozdíl od cisterciáckých. Jedná se o prvotní vzor výstavby areálů, který byl později přejímán a upravován, stejně tak jako benediktinská řehole. Největší klášter byl podle těchto principů postaven v Cluny ve Francii. V době největší slávy na konci 12. století má klášter na 300 bratrů. Filiální systém rozvoje zajistil příjmy od podřízených opatství, kterých se v různých částech Evropy nachází ve 13. století na 1500. V areálu se nacházela rajská zahrada a mnoho jiných malých nádvoří. Dle velikosti areálu dominovala rozsáhlá produkční zahrada s řadou rybníků uprostřed. Nacházela se zde opatská zahrada, oddělená nemocnice a háj vedle kostela. Rozšiřování, přístavby a rozpínání moci kláštera lákají nežádanou pozornost a areál je v roce 1727 téměř celý zničen. (Krüger, 2008)

Obecně lze z plánů benediktinských klášterů odvodit tyto zahradní části. Na těleso kostela nasedá rajský dvůr pravidelné kompozice, zcela uzavřen světskému životu. Před kostelem je situována malá reprezentativní zahrada se stříhanými stálezelenými keři. Rozsáhlé plochy s bylinnými, nemocničními, lékařskými, zeleninovými, kuchyňskými zahradami se nachází spolu s hřbitovem a sadem severně od kostela a volně přechází do okolní krajiny. Zahrady doplňují drobné stavby jako domek zahradníka, lékaře a vodní díla. Plochy užitkových zahrad jsou výrazně rozsáhlejší než reprezentativní části.

(Krüger, 2008)

Cisterciácké zahrady

Řehole cisterciáků káže jednoduchost, účelnost a prostotu, což určuje vzhled zahrad i jejich použití. Kláštery obsahují minimum okrasných ploch. Pokud se v prostoru nachází, jsou menší a koncepčně jednoduché. Obecné rozvržení zahrad bylo pobobné jako u benediktinů. (Foltýn, 2005)

Na rozdíl od benediktinů, kteří si stavěli kláštery na vyvýšených místech, si cisterciáci vybírali pro své areály úrodné nížiny při korytech řek či potoků i izolaci od civilizace. Vodní zdroje pak všestranně používali pro své hospodářství, nebo pro kanály zavodňující chovné rybníky, nebo mlýny. (Krüger, 2008)

Stovky komplexů vyrostlo v údolích řek ve Francii. Postupně se stávali centry obchodu, řemesla či zemědělství v širém okolí. (Krüger, 2008)

Kartuziánské zahrady

Kartuziáni patří do skupiny eremitských klášterů, uspořádání jejich areálů se proto liší. Eremité žijí v izolaci pouševnickým životem, nejsou u nich časté prostory pro společnou meditaci či modlitby. Řád vznikl na počátku 12. století u Grenole, do Evropy se dostává později až ve 14. století jako reakce na změnu podstaty víry a opuštění následovnictví řeholí v mnoha kláštorech. Jejich kláštery byly situovány v různém terénu. Plán zahrad zahrnoval individuální zahrádky u pousteven jednotlivých bratrů. Spojujícím prvkem je hlavní rajský dvůr ve středu celku, hřbitov a produkční plochy kláštera. (Buben, 2007)

Zahrady žebravých řádů

Do této skupiny spadají řády dominikánů, františkánů, augustiánů a karmelitánů. Žebravé řády nefungovali na stálých příjmech z majetku, ale výlučně na štědrosti společnosti. Odlučují se od izolovaného života, vyskytují se hlavně ve větších městech. (Foltýn 2005)

Své areály si staví na okraji měst z darů bohatých měšťanů. Díky omezenému prostoru měst se zde nevyskytuje tolik zahrad či produkčních ploch. Mnohdy jedinou zelenou plochu tvořila rajská zahrada o malých rozměrech, která mohla zastávat i funkci užitkové plochy. (Krüger, 2008)

5.6. Řád benediktinů

Řád svatého Benedikta – Ordo Sancti Benedicti – zkratka OSB

Heslo - ORA ET LABORA (tj. Modli se a pracuj)

Benediktinská spiritualita je cestou naplňující touhu po věčných hodnotách. Smyslem je hledání Boha v jisté odloučenosti komunity od okolí, ať při rozjímání či při práci. Izolovanost komunity napomáhá k vzdálení od všedních myšlenek, tužeb i návyků. Základem je stálost v komunitě, projev bratrské lásky a život na jednom místě.

(Buben, 2004)

Řád se řídí řeholí sv. Benedikta. Řehole se řídí pravidly obsahujícími duchovní rady, životní normy, předepisují disciplínu s důrazem na poslušnost, mlčenlivost a pokoru. V této mírné řeholi má askeze sloužit k dokonalosti, nikoliv brzdit či tlumit lidského ducha. Každý mnich má mít vše, co potřebuje. Řehole bere ohled na slabé, nemocné, staré či jinak neschopné jedince, má porozumění pro slabost lidské povahy i osobní dispozice jedince. Komunita respektuje individuální možnosti členů, jako celku stanovuje obecný rámec pro rozvoj jednotlivců pod vedením opata a starších bratří zkušených v duchovním životě. (Buben, 2004)

Základními prvky benediktinského života jsou četba Písma svatého, slavení liturgie, konání modliteb a manuální práce. Dříve byla manuální práce zaměřena na kultivaci krajiny, dnes spíše na umělecká řemesla, péči o duchovní směřování, vědu či pedagogiku. (Buben, 2004)

Obr. 3 | Znak benediktinů
(Buben, 2004)

Obr. 4 | Odnak benediktinů
(Buben, 2004)

Znak – V modrém štítě na trojvrší dvojitý kříž přeložený pod rameny písmeny PAX (tj. pokoj), vše zlaté.

Odnak – Řádový odznak tvoří kříž sv. Benedikta, obsahující světcovo zažehnávání proti silám zla. Mezi rameny kříže jsou písmena C (Cruce) S (Sancti) P (Patris) B (Benedicti), to znamená Kříž sv. otce Benedikta. Na samém kříži ve svislém směru se píše – Kříž svatý ať je mým světlem, drak (démon) ať mi není vůdcem. Na pásu kolem kříže se píše – Odstup satane, a nikdy mi nerad marnosti, a to, o co zavadiš, je zlé (zhoubné) – jed si vypij sám. (Buben, 2004)

Každý klášter je samostatnou duchovní rodinou, kde členové společně žijí, modlí se a pracují. Všechny benediktinské domy jsou samostatné. Jednotlivé kláštery se nazývají opatství, jimž stojí v čele opat. Menší se nazývají převorství a jsou řízené převorem. V minulosti existovala proboštství, vedená proboštem, která byla závislá na některém opatství. (Buben, 2004)

Benediktini představují nejstarší formu řeholního života v latinské oblasti. Forma, s dobovými přizpůsobeními, přetrvala jako jediná z dob pozdně antického mnišství na území západní části bývalé římské říše až do naší přítomnosti. (Buben, 2004)

Zakladatel řádu sv. Benedikt z italské Nursie (střední Itálie, dnešní Norcia) žil na přelomu 5. a 6. století. Narodil se v majetnější rodině svobodným římským občanům. Znechucen zhyralostí velkoměstské římské společnosti, odchází Benedikt do samoty žít mnišským způsobem života. Po návratu ho začínají vyhledávat lidé podobného smýšlení. Roku 529 zakládá klášter na Monte Cassinu v Latii (asi 140 km jižně od Říma). Zde Benedikt sepsal vlastní řeholní pravidla, v nichž vychází ze starších asketických a duchovních spisů. (Buben, 2004)

Sv. Benedikt byl člověk prostý, vyrovnaný, mírumilovný a přímý. Novou mnišskou společnost zřídil po vzoru římské rodiny, v níž otec (tj. opat) přikazoval a od svých synů vyžadoval poslušnost. Vyžadoval disciplínu, ale zároveň respektoval osobnost a schopnosti druhého člověka. Z kláštera učinil domov, kde vládne mír. (Buben, 2004)

Svou řeholí položil trvalé základy pro další vývoj řeholnictví v prostředí latinského Západu. Jeho jednoduchá, ale dobře promyšlená

pravidla se ukázala jako přizpůsobitelná dobovým a geografickým změnám a mohla sehrát důležitou roli v evropských dějinách. (Buben, 2004)

Dějiny řádu v českých zemích

Dle

První benediktinský klášter na našem území byl založen svatým Vojtěchem společně s knížetem Boleslavem II. v Břevnově. Záhy na to (999) byl založen klášter na Ostrově a poté i Sázava (1032). V 11. století vznikly ještě kláštery ve Sv. Janu pod Skalou, Rajhradě, Hradisku u Olomouce, Opatovicích. Ve 12. století byly založeny kláštery v Třebíči, Kladrubech, Vilémově, Postoloprtech, Želivě a v Podlažicích. Třinácté století přineslo založení klášterů v Polici nad Metují a v Broumově.

Doba husitská zcela vyvrátila kláštery Ostrov, Postoloprty, Vilémov, Opatovice, Podlažice a částečně také Břevnov.

Pobělohorské urovnání náboženských poměrů přineslo nový rozmach řeholního života, a to i řehole sv. Benedikta. Benediktinská komunita byla založena v Emauzích a u kostela sv. Mikuláše na Starém městě pražském. Celé 17. a 18. století pak znamenalo rozkvět benediktinských klášterů ve středoevropském prostoru. Docházelo k přestavbám kostelů a klášterních budov v duchu baroka. Pěstovala se vědecká, kulturní, misijní a charitativní činnost, řeholníci se věnovali školství a pastorači.

Josefínskému rušení klášterů padly za oběť kláštery ve Sv. Janu pod Skalou, Kladrubech, Sázavě, Polici nad Metují a klášter u sv. Mikuláše v Praze. Zůstalo pouhé torzo – Břevnov, Broumov, Rajhrad a Emauzy.

Nacistická okupace činnost řádu silně potlačila. Následný komunistický režim v roce 1950 kláštery zlikvidoval úplně. K obnovení řehole sv. Benedikta dochází až v roce 1990. Do převážně zničených klášterů se vrátili mniši, aby zde obnovili řeholní život. Po roce 1989 byl postupně obnovován benediktinský život v opatství břevnovském, emauzském a rajhradském. (Buben, 2004)

5.6.1. Řád benediktinů v Rajhradě

Historie benediktinů v Rajhradě začíná v roce 1048, kdy zde Břevnovský klášter zakládá klášter pod svou ochranou a vedením. Mnišská kultura ovlivňuje vývoj obce a širého okolí dodnes. Aktivita mnichů v oblasti hospodářské a kulturní je všeobecně vnímána velmi pozitivně.

Po období komunistického zaboru kláštera se v roce 1990 se ministerstvo kultury rozhodlo o vrácení budov komunitě benediktinů. Řád převzal od armády zdevastovaný, vykradený a zpusťšený klášter. Za finanční pomoci benediktinů z Rakouska, Německa a Švýcarska byla opravena fara a kostel sv. Petra a Pavla. (Buben, 2004)

V roce 1997 se v Rajhradě podařilo obnovit nejstarší benediktinskou komunitu na Moravě, která má jediný úkol – žít benediktinskou spiritualitou. V budově fary bylo tedy vytvořeno zázemí, konvent pro tříčlennou komunitu. Cílem tohoto malého společenství je zajistit kontinuitu benediktinského řádu v Rajhradě, obnovit život v tomto opatství a pokusit se zachránit zničené budovy, které jsou nemovitou kulturní památkou. V současné době tvoří komunitu P. Augustin Ladislav Gazda OSB, převor-administrátor současně farář, šest bratrů a dva kandidáti na vstup do řádu. (Gazda, 2015)

Znak je rozložen na dvou štítech. V pravém modrém tři stříbrná šikmá břevna, z nichž prostřední je zdobeno třemi červenými růžemi, v levém zlatém na zeleném trávniku moravský zemský štít, korunovaný knížecí korunou a přidržovaný patrony kláštera sv. Petrem a Pavlem jako štítonoši. Na pravém štítu je infule a dovnitř obrácená berla, levý je korunován knížecí korunou (na paměť knížecího založení). Později přibyl opatský klobouk se šesti třapci po každé straně. (Buben, 2004)

Obr. 5 | Znak benediktinského opatství sv. Petra a Pavla (Buben, 2004)

5.7. Historický vývoj kláštera a jeho zahrad

Z bohatých dějin benediktinského kláštera v Rajhradě bude v následujícím textu zaměřena pozornost na stručný popis vývoje klášterního komplexu a přeměn jeho zahradních úprav. Text je doplněn obrazovými a mapovými vyobrazeními.

Jako na mnoha jiných místech se i zde zahrada v původní podobě nedochovala. Už v 19. století byla z velké části nahrazena užitkovou štěpnicí a zelinářkou zahradou. O tom, jak okolí kláštera mohlo vypadat, nás informuje několik vyobrazení. Tyto prameny, ale jen zčásti informují o skutečném stavu klášterní zahrady. Více se ví o tom, jak měly být zahrady upraveny. Dochovalo se několik návrhů kompozice zahrad. Tato kolekce názorně odráží dobovou situaci a snahy v zahradnickém oboru. (Samek, 1964)

Před založením kláštera (6. - 10. století)

Benediktinský klášter se rozprostírá na území někdejšího velkomoravského hradiska, vybudovaného v močálovitém území u řeky Svratky. Ve druhé polovině 9. století zde byl postaven hrad. Hradiště však zaniklo v průběhu 10. století v souvislosti se zánikem Velké Moravy. (Zapletalová, 2014)

Obr. 6 | Přibližná situace hradiště vnesená do dnešního půdorysu kláštera (Zapletalová, 2014)

Založení kláštera (1. pol. 11. století)

Vznik nejstaršího moravského benediktinského kláštera se všeobecně klade do 1. poloviny 11. století. Je tak spáno v tzv. břevnovském falsu, které bylo zhotoveno až koncem 13. století v břevnovském klášteře, ale obecně se usuzuje o pravdivosti popisované události. Český kníže Břetislav I. věnoval roku 1045 břevnovskému benediktinskému klášteru jakousi cellu (poustevnu), kterou údajně sám založil ke cti sv. apoštolů Petra a Pavla v roce 1028, na opuštěném hradě zvaném Rajhrad. Roku 1048 se v zde zřejmě usazuje komunita břevnovských benediktinů. (Mitáček, 2014)

Probožství ve středověku

V období středověku lze sledovat dvě hlavní stavební fáze kláštera. Postavení románské baziliky na přelomu 12. a 13. století a vrcholně gotickou přestavbu z 13. a 14. století. Od poloviny 13. století a později byl klášter za válečných událostí několikrát zruinovaný. V dobách husitských válek zůstal klášter nedobitý a stal se útočištěm mnichů z Břevnova a Broumova, jejichž kláštery byly zničeny. (Mitáček, 2014)

V roce 1406 byl sepsán literární pramen – Urbář břevnovského kláštera. Z urbáře vyplývá, že na počátku 15. století vlastnil rajhradský klášter městečko Rajhrad a čtrnáct vesnic a v nich osm dvorů, soustředěných v blízkém okolí. (Mitáček, 2014)

Probožství na počátku novověku

Na počátku třicetileté války postihl Rajhrad podobný osud jako mnohé jiné kláštery. Nekatolické stavy ho roku 1619 spolu s celým panstvím zrušily a prodaly. Hned následujícího roku po bitvě na Bílé Hoře a porážce českých stavů byl však život v klášteře už obnovený. Bouřlivé vojenské události zanechaly svoje stopy mimo jiné i na klášterních budovách, a tak mniši přistoupili k opravám kostela 1636-1638. Vzápětí přišlo pro klášter nejhorší válečné období. Od roku 1642 se postupně vyprazdňoval, až v něm zůstali jen probošt s třemi řeholními knězi. Až v roce 1669 začal konvent s novou nákladnou opravou a úpravou kláštera. (Nováková, 1996)

Ry

Vzestup probožství v raném baroku

Rajhradský klášter byl vždy úzce závislý na břevnovském opatství. Cílem ambiciózních proboštů však bylo dosáhnout určité samostatnosti. K omezení absolutní pravomoci břevnovského opata

došlo roku 1686, kdy začali být probošti voleni přímo mnichy, namísto, aby byly do svého úřadu dosazovány. Několik let na to vznikl obraz, alegorická veduta, zachytávající rozmístění a vzhled klášterních budov viz obr.č.7. Jedná se však o velmi zkreslenou a přikrášlenou malbu. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 7 | Alegorická veduta 1689

(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Veduta zobrazuje konvent, který tvoří uzavřený obdélníkový prostor s arkádami otevřenými do pravidelně členěné rajske zahrady. Na sever od konventu stál dle vyobrazení jednodlní románský chrám s polokulovou apsidou a s věží. Vstupovalo se do něj vchodem v severní stěně z protilehlého hřbitova. Cesta do kláštera vedla přes malý most k venkovní bráně, zdobené sloupy a klášterním znakem. Přístup do vlastních klášterních budov uzavírala vstupní brána s portálem a s věží s hodinami. Odtud vedl jihovýchodním směrem krytý přístup do prelatury uzavírající menší obdélníkové nádvoří. Na západní část budovy navazovalo obydlí pro hosty. Stavba obklopovala klášter ze tří stran a sloužila k potřebám klášterních řemeslníků a polnohospodářským účelům. Uprostřed hospodářského dvora stála studna. Okolí kláštera tvořily močály a les, který sahal bezprostředně k budovám. (Nováková, 1996)

Snahou kláštera bylo povýšení podřadného probošství na samostatné opatství. Snahu doprovázela stavební obnova, kterou si vynutil neúnosný stav klášterních budov. Realizovala se v letech 1690-1692. Došlo k přestavbě chrámu a výstavbě dvou věží. Výsledek stavební úpravy zachytává rytina z roku 1720 viz obr. č. 8. Stavební úpravy svědčí o obnově duchovního, hospodářského i sociálního stavu rajhradského probošství. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 8 | Rytina 1720, klášter před barokní přestavbou (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Dějiny kláštera se dají rozlišit na dvě období: starší, pro probošství závislé na mateřském klášteře v Břevnově a dobu, kdy se probošství stalo důležitou součástí stavovských struktur na Moravě.

(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Santini a tvůrci nového kláštera

V období baroku bylo docela běžné, že se společenská prestiž navenek zdůrazňována budováním nákladných staveb a patronací mimořádných uměleckých děl, jak se tomu stalo i v Rajhradě.

(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Výrazný rozkvět kláštera nastal po nástupu vzdělaného, energického a organizačně schopného probošta Antonína Pirna (1676-1744) roku 1709, nazývaného "druhým zakladatelem kláštera". Snažil se o samostatnou politiku vůči mateřskému klášteře. Zdůrazňoval přitom, že podoba kláštera musí projít radikální proměnou. Myšlenka velkolepé přestavby byl podřízený výběr architekta. Probošt pravděpodobně záměrně povolal umělce italského původu Jana Blažeje

Santiniho⁴. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

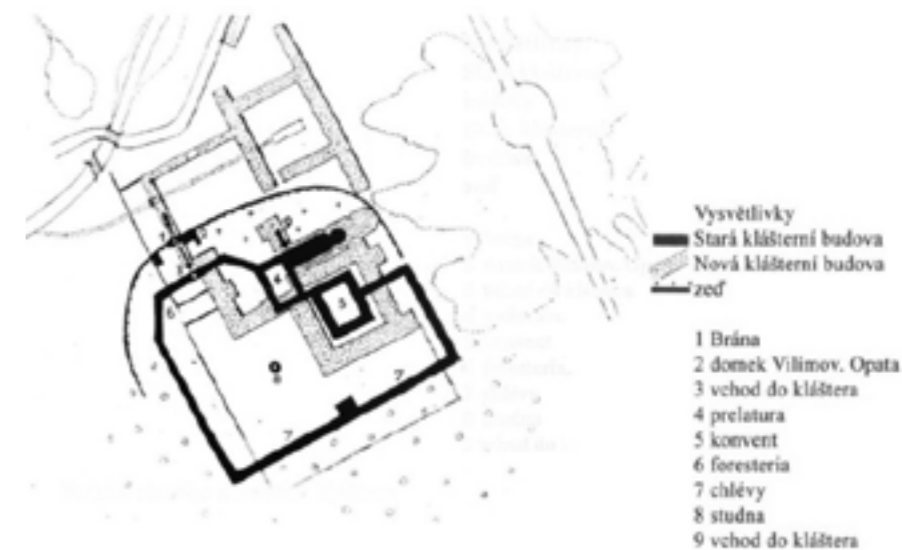
Jiný soudobý architekt, Kryštof Dientzenhofer, projektoval zrovna klášter břevnový. Plánovaná stavba měla ukončit slohovou nejednotnost klášterních budov, zároveň se měla svojí rozlehlostí vyrovnat mateřskému klášteře a výrazně předčít tehdejší rajhradskou historii. Navzdory tomuto novátorství probošt trval podle tradic starých domácích radů na budování nových klášterních budov na staré poloze ve velmi nevýhodném inundačním území. (Nováková, 1996)

Santini tedy vypracoval někdy před rokem 1722 generální projekt barokní novostavby: Klášterní kostel se začleněnými novými věžemi ze 17. století je vkomponovaný na původní místo viz obr. č. 9. Z jižní strany k němu přiléhá čtyřkřídlý konvent a další čtyřkřídlová budova -prelatura- uzavírá pravidelné nádvoří před hlavním vstupem do chrámu. Urbanisticky jsou budovy uspořádané podle dvou na sebe kolmých os symetrie. V návrhu se počítalo se zahradními úpravami. Klášterní areál je lemovaný dvěma řadami stromů viz obr. č. 10. (Samek, 1964)

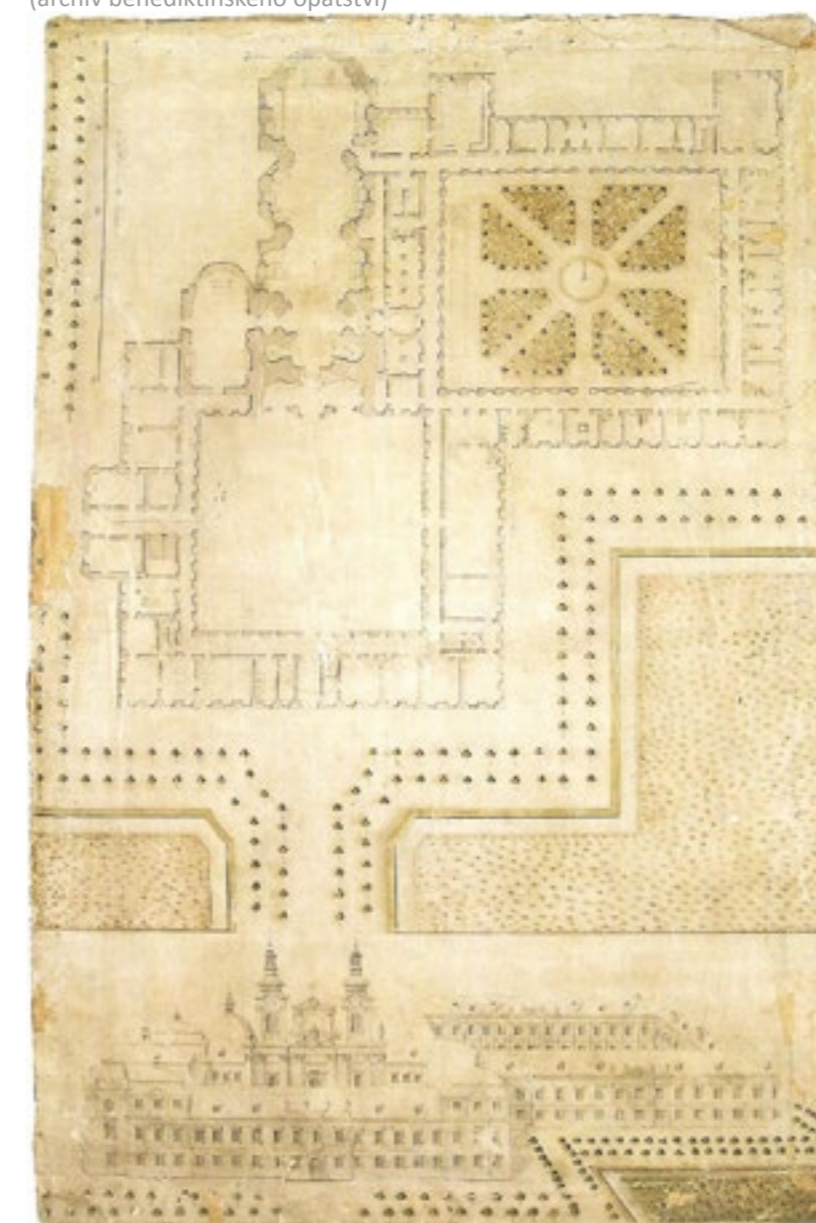
Výstavba byla zahájena roku 1722. Vzhledem k vysoké hladině podzemní vody musel Santini rozhodnout o budování na dřevěných pilotech a rostech, pro větší bezpečnost a pro ušetření větších nákladů. Také bylo potřeba zpevnit proti sesuvu dvojici věží, převzatých z dřívější přestavby. (Nováková, 1996)

Budování nového kláštera se značně protáhlo. Stavba byla dokončená až v roce 1840, bez severního křídla prelatury, které nebylo doposud dostavěno. O prvních zahradních úpravách se začalo uvažovat v třicátých letech 18. století, kdy už původní projekty nevyhovovaly. Byla vypracována řada nových detailních řešení. S okrasnou zahradou se počítalo vesměs v prostoru mezi budovami konventu a prelatury. (Samek, 1964)

4 Český architekt italského původu Jan Blažej Santini-Aichel (1677-1723) patří mezi nejvýznamnější barokní architekty v Evropě. Jeho stavby klášterních a poutních chrámů v Čechách a na Moravě byly navrhovány s nevšední uměleckou invencí v exteriérech i s mimořádnou působivostí světelných efektů v interiérech. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 9 | Starý klášter a poloha nových klášterních budov (archiv benediktinského opatství)

Obr. 10 | Jan Blažej Santini, projekt barokní přestavby 1722 (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Projekty klášterní zahrady:

Obr. č. 11 | Anonym 1, projekt okrasné zahrady u prelatury. Řeší čtvercovou plochu v rozsahu Santiniho projektu. Stromová alej je tu zachována, je však nově uzavřena na vnějšku zdi. Na jedné straně je zčásti nahrazena stříhanou zdí, která rovněž vytyčuje centrální prostor s kruhovou kašnou a vodotryskem. Celá plocha je rozdělena křížem do čtyř částí, pokrytých dílem ornamenty nízkých stříhaných keřů, dílem subtilními rozvilinami s pestřími květinami. (Samek, 1964)

Obr. č. 12 | Anonym 2, projekt okrasné zahrady. Celý pozemek je rozdělen na osm pravouhlých nestejně velkých polí, v nichž je vykresleno několik možných variant. Ve všech případech jde o jednoduchý dekor pásů nízkých stříhaných keřů a květinových rozvilin na trávnickém, nebo pískovém podkladě. (Samek, 1964)

Obr. č. 13 | Jean Raphel d'Epée, 1733. Výtvarně nejbohatší návrh okrasné zahrady u prelatury. Zahradní plocha je zde také členěna křížem. V jedné části, vybíhající od oválného jezírka s vodotryskem, jsou ještě radiály. Pozoruhodná je stejně tak invenčně bohatá kresba s nízkými keři, květinovými záhony a tvary pískem sypaných ploch, jako ornamentálně rozmanité malířské pojednání výkresu. (Samek, 1964)

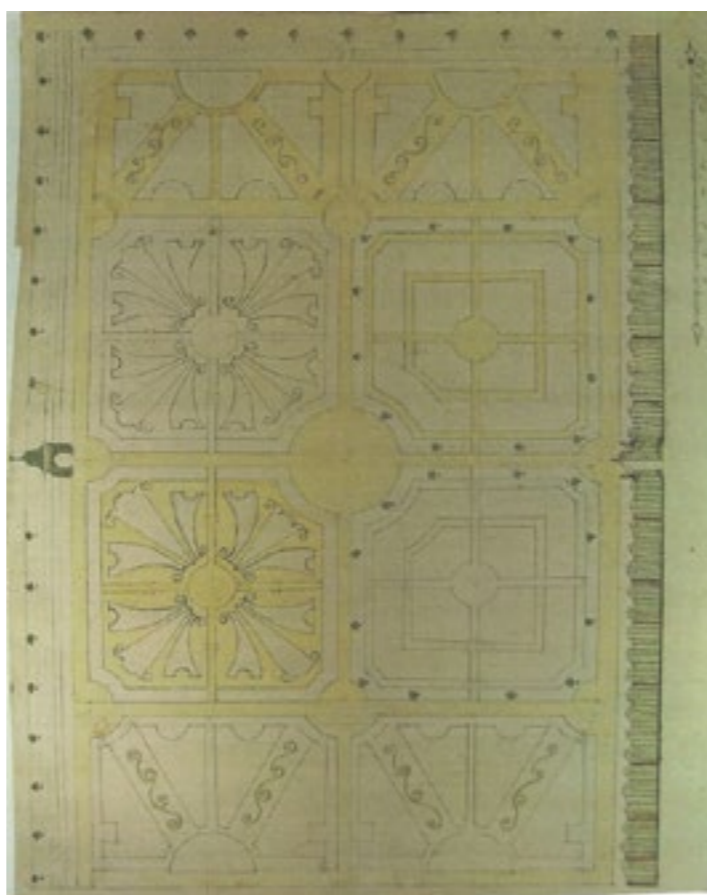
Obr. č. 14 | Johann Conradus Kranz, 1780, půdorys okrasné zahrady. Plán patrně opět řeší známý prostor mezi konventem a prelaturou. Největší plochu zde zabírají dvě čtvercová jezírka, po jejichž obou stranách je jednoduchá parková úprava. Po jedné straně lemují stromové aleje radiály dvou čtvercových ploch, na straně druhé je geometricky členěný nízký parter. (Samek, 1964)

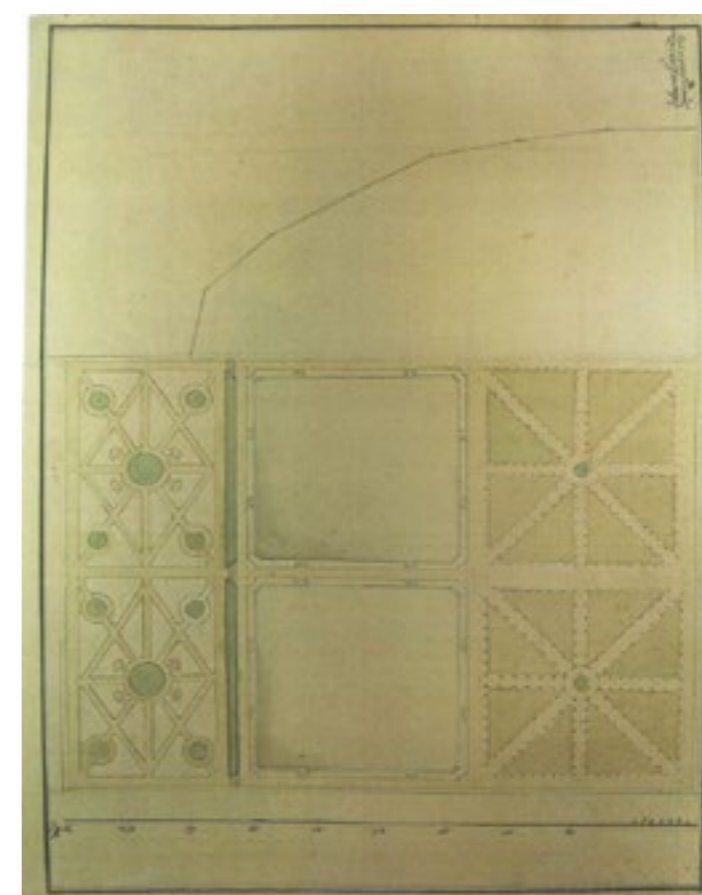
Obr. 11 | Anonym 1, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)

Obr. 13 | Jean Raphel d'Epée 1733, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)

Obr. 12 | Anonym 2, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)

Obr. 14 | Johann Conradus Kranz, 1780, okrasná zahrada (archiv benediktinského opatství)

Obr. č. 15 | Josef Anneis, prospekt rajhradského kláštera s okrasnými zahradami. Dosavadní plány umísťovali okrasnou zahradu do otevřeného úhlu dvou klášterních křídel, tento projekt je svým rozsahem však daleko velkolepější. Květinová zahrada je umístěna mezi budovami konventu a prelatury na ploše přesahující stavební čáru. Také prostor před jižním křídlem je upraven do několika záhonů. Východně od kláštera, téměř na celé ploše někdejšího velkomoravského hradiště se pak rozkládá rozlehlá zahrada s vysokými stříhanými stěnami a květinovými záhony ve středním pásu. Zahradu protíná vodoteč vycházející z rybných sádek a naplňující kruhové jezírko v centru zahrady. Tento projekt zahrad byl však svým rozsahem a nákladností sotva reálný. (Samek, 1964)

Co bylo z poměrně velkého množství návrhů realizováno, zůstává otázkou. (Samek, 1964)

Historická zobrazení klášterního areálu:

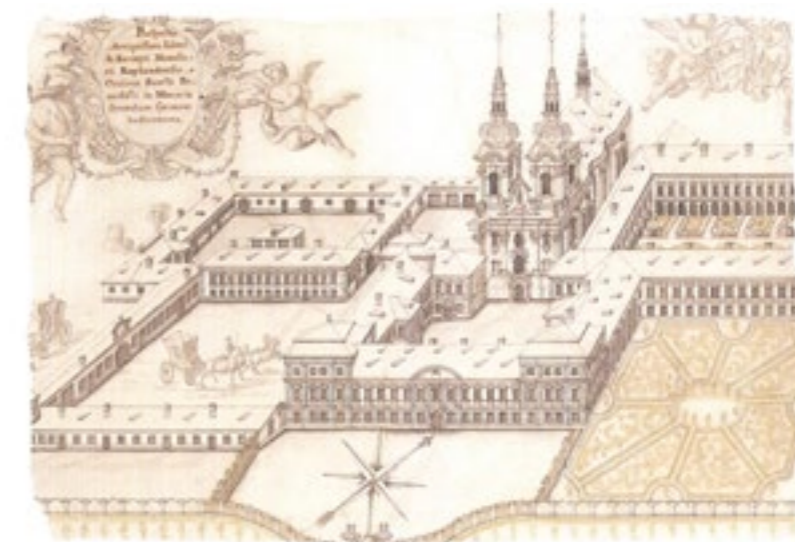
Obr. č. 16 | 1759 – mědiryt A. B. Wernkopfa. Mědiryt zobrazuje celý klášterní komplex spolu se zahradami. Rajský dvůr je rozdělený nízkými plůtky na několik menších čtvercových zahrádek uvnitř rozlišně zdobených a seřazených podél středové cesty, zatím co okrasná zahrada mezi konventem a prelaturou je uzavřená zdí a je pravidelně členěná bohatou květinovou broderií. Její formální kompozici doplňovali ovocné stromy v kruhu uprostřed zahrady a okolo stěn. Třetí zahradu, umístěnou severovýchodně od prelatury hned vedle sadu, pokrývala pravoúhlá síť cestiček s rozetovým motivem ve středové části. Rozhodnout o tom, jestli je možné mědiryt považovat za věrné zobrazení skutečného stavu, není jednoduché. Přesvědčivé zachycení klášterního souboru a jeho okolí by takového nasvědčovalo, ale vyvrací ji fakt, že se rytec při vykreslování staveb držel původních, nikdy nerealizovaných detailů projektu. (Nováková,1996)

Obr. č. 17 | Pohled Matyáše Rosy 1775. Umělec se při vykreslování rovněž držel nikdy nerealizovaných detailů projektu. Shodně zobrazuje rajskou i okrasnou zahradu, třetí zahrádka je už nahrazena novými přízemními budovami. (Nováková,1996)

Obr. č. 18 | 1774 – rukopisná mapa Františka Brunna. Na mapě od stavebního revizora rajhradského kláštera Františka Brunna je zachycená dobová situace celého areálu i jeho okolí a zahranií úpravy

nepodobající se žádnému z předcházejících řešení. Okrasná zahrada obdélníkového půdorysu vedle prelatury je rozdělena křížem na čtyři pole vyplněné květinovými broderiemi. Před prelaturou byly založené dvě zahrádky s růžemi a na jihu konventu se rozkládaly zeleninové záhony. (Samek, 1964)

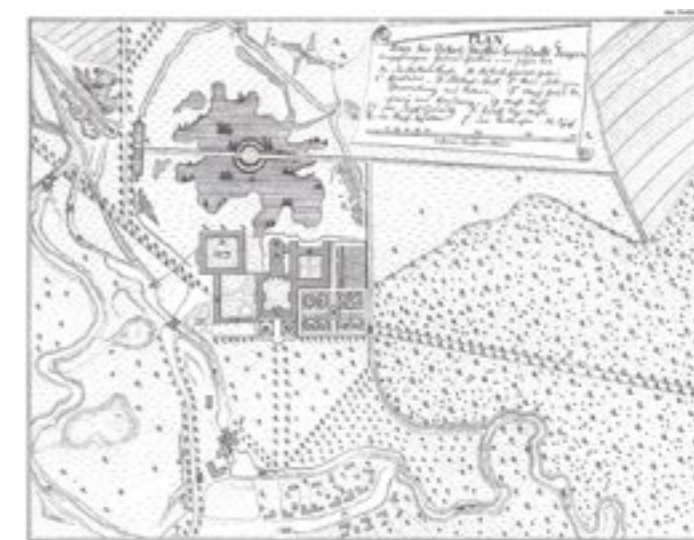
Obr. č. 19 | 1825 – mapa stabilního katastru. Začátkem 19. století okrasná zahrada celkově zanikla a byla nahrazena užitkovou štěpnicí a zeleninovou zahradou. Ke klášteru vedou aleje, které do dnes dodávají okolí kláštera barokní ráz. (Nováková,1996)

Obr. 17 | Pohled Matyáše Rosy 1775
(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 15 | Josef Anneis, prospekt rajhradského kláštera s okrasnými zahradami
(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 18 | 1774 – rukopisná mapa Františka Brunna
(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 16 | 1759 – mědiryt A.B. Wernkopfa
(Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Obr. 19 | 1825 – mapa stabilního katastru
(http://archivnimapy.cz/2542-1/2542-1-006_index.html)

V době stavby a zkrášlování kláštera a zejména v druhé polovině 18. století v době osvícenství se stal klášter významným badatelským centrem, v němž se dařilo zvláště nově se utvářejícímu kritickému dějepisectví na Moravě. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

Opatství v Rajhradě

Rajhradské proboštví bylo roku 1813 císařem povýšeno na opatství.

Významným zásahem do přírodních poměrů okolí kláštera byla regulace řeky Svratky, ukončená roku 1848. Snížení hladiny podzemní vody způsobilo vyhnívání dřevěných pilotů v základech staveb, čímž se jen znásobily statické nedostatky, objevující se už od začátku výstavby. (Nováková,1996)

Na východ od budov kláštera se nachází kanál s malým rybníkem a línem vis obr. č. 18 a č. 19. Ty až do regulace toku fungovaly. Po usměrnění toku začal rybník vysychat, dnes je zde jen podmáčená půda. Voda se v brohlubni zarostlé náletovými dřevinami drží jen při zvýšení hladiny spodní vody. (Mrhač, 2015)

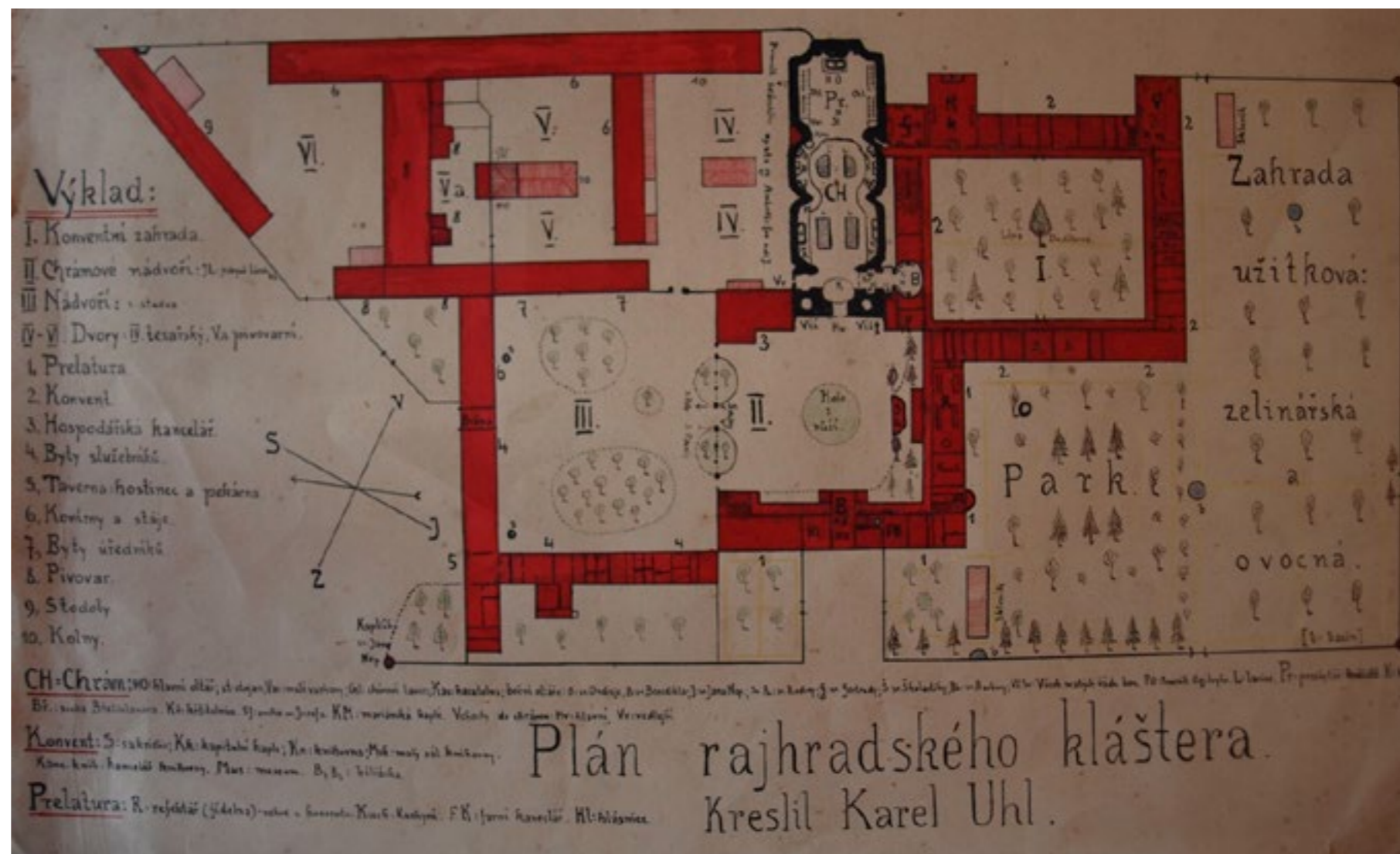
Stav zahrad v 2. pol. 19. století věrně zobrazuje rukopisný plán rajhradského kláštera od místního zahradníka Karla Uhla vis obr. č.20. Zahrada mezi konventem a prelaturou má jednoduché geometrické členění, důraz je dán na účelnost a užitek. Z části byla přeměněna na park volného krajinářského stylu s výsadbou okrasných stromů. Jižní část zahrady je znárodněna jako užitková. V zahradě se objevují dva skleníky.

Rajská zahrada má rovněž pravidelné členění. Prostoru vévodí tzv. Dudíkova¹ lípa umístěná uprostřed na křížení cest. Zbytek dvora vyplňuje volná výsadba dřevin.

Nejupravenější částí kláštera se jeví chrámové nádvoří. Uprostřed je umístěn kruhový záhon z růží a další dva kruhové záhony symetricky při vchodu na nádvoří. Jeho součástí byla i tzv. lurdská jeskyně². Ve zbytku areálu se nachází další rozptýleně vysázené dřeviny.

1 Beda Dudík (1815-1890) byl významný moravský historiograf a církevní historik, kněz a benediktinský mnich v Rajhradském klášteře. (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)

2 Lurdská jeskyně je replika skutečné jeskyně ve francouzském městě Lourdes, kde se místním dětem zjevovala Panna Marie. (https://cs.wikipedia.org/wiki/Lurdská_jeskyně)

Obr. 20 | Plán rajhradského kláštera od zahradníka Karla Uhla, 2. pol. 19. století

(archiv benediktinského opatství)

Období první republiky

Za první republiky připravovalo opatství opravu klášterních budov a nechalo okolo vstupního průčelí postavit vysoké lešení. Roku 1942 ho vichřice shodila spolu s barokními špičkami věží na střechu kostela. Věže byly potom při opravě zakryté jen náhradními nízkými stříškami, které do teď ruší barokní výraz klášterního areálu.

(Nováková,1996)

Po konci II. světové války

Nejstarší klášter na Moravě se po skončení II. světové války nenachází v dobrém stavu, období rozkvětu již dávno skončilo a od provedení první pozemské reformy v roce 1919 pokračoval úpadek jeho hospodaření. Na udržování rozsáhlého klášterního areálu neměla málo početná komunita benediktinů dostatek financí ani sil, období druhé světové války tento proces ještě uspíšilo. (Nováková,1996)

Po nástupu komunismu

Po nástupu komunismu došlo k vyvlastnění pozemků komunity rajhradských benediktinů. V 50-tých letech byl klášter zrušený a mniši byli vyhnáni. V konventních budovách byla dislokována Československá lidová armáda. Část prostorů využíval Okresní archiv Brno-venkov. (Nováková,1996)

V klášterním areálu došlo k značným škodám na budovách, díky neúdržbě a neohledupnému chování lidové armády. Ukončeny jsou i poslední snahy o kompozici prostoru. Okolí staveb se mění na sklady materiálu, vozové parky a garáže, rajský dvůr připomíná džungli. (Nováková,1996)

1988 po součastnost

Po skončení vlády komunismu byl klášter v Rajhradě benediktinům navrácen. Komunita mnichů se soustavně snaží o obnovení života v klášteře a o záchranu zničených budov.

Projekt regenerace zeleně

Klášterní zahrady byly značně spustošeny, neprobíhala kontinuální péče o dřeviny, pouze sečení trávy. V roce 2003 byla zrealizována obnova zahrad pod vedením Ing. Tupé. O obnovu se zasloužilo opatství spolu s Městským úřadem Rajhrad. Projekt se zaměřoval severní nádvoří, jižní zahradu a rajský dvůr. Dle autora byla provedena nutná opatření pro stabilizaci stávajících dřevin v areálu. Byly odstraněny dřeviny, které mniši a návštěvníci vnímaly jako cenné. Část dřevin vysazených v jižní zahradě krátce na to uhynula.

V rajské zahradě byla snížena úroveň terénu s tím, že zásah má napomoci k odvlhčení stěn. Došlo pouze k odhalení základů, což odstranění vlhkosti výrazně nepomohlo. Ve dvoře byla zřízeny záhony neodpovídající kompozičním charakteristikám. Celkově byly tyto zásahy vnímány spíše negativně. (Mrhač, 2015)

-

V současné době je opatství nakloňeno k obnově zahrad do odpovídající podoby. Realizace závisí na výši dostupných finančních prostředků.

Areál se postupně spravuje z financí benediktinů za přispění města Rajhradu, ze sbírek a přístupných dotací.

Obr. 21 | Období první republiky | letecká fotografie
(archiv benediktinského opatství)

Obr. 24 | Období první republiky | zahrada mezi prelaturou a konventem
(archiv benediktinského opatství)

Obr. 22 | Období první republiky | klášter od příchodu z města
(archiv benediktinského opatství)

Obr. 25 | Období první republiky | chrámové nádvoří
(archiv benediktinského opatství)

Obr. 23 | Období první republiky | pohled od kanálu
(archiv benediktinského opatství)

Obr. 26 | Období první republiky | nádvoří
(archiv benediktinského opatství)

5. 8. Genius loci opatsví Rajhrad

Obr. 27 | Interiér chrámu
(<http://itras.cz/klaster-rajhrad/galerie/19102/> <http://itras.cz/klaster-rajhrad/galerie/19102/>)

Obr. 29 | Průčelí chrámu
(Ketmanová, 2015)

Obr. 31 | Klášter ze západu
(<http://novy.rajhrad.cz/mesto-rajhrad/o-meste/>)

Obr. 32 | Letecký pohled na klášter
(<http://www.kamsdetmi.com/detail.html?id=18112>)

Obr. 28 | Chrámové nádvoří
(Ketmanová, 2015)

Obr. 30 | Současný hlavní vstup do kláštera
(<http://www.treking.cz/cyklistika/trojmezi-u-ase.htm>)

Obr. 33 | Dudíkova lípa uprostřed rajského dvora
(Ketmanová, 2015)

5.9. Základní charakteristiky území, přírodní poměry

Geomorfologie a geologie

Rajhrad je situován v karpatské předhlubni, tedy v nížinné části krajiny před čelem karpatských flyšových příkrovů. Nachází se na pomezí Bobravské vrchoviny a Dyjskosvrateckého úvalu. Největší vliv na vzhled krajiny měly povodně související s řekou Svatkou během posledních deseti tisíc let a v předcházející poslední době ledové to byly prachové bouře, které tu uložily rozsáhlé pokryvy spraší.

(Přichystal, 2014)

Geologické podloží tvoří magmatické horniny. Jde zejména o granodiority a amfibolovce. Niva je tvořena čtvrtohorními sedimenty, zejména štěrky, štěrkopísky a povodňovými hlínami. Niva je lemována říčními terasami, tvořenými písky a štěrkopísky o různé mocnosti. Podloží těchto čtvrtohorních říčních náplav tvoří velká mocnost třetíhorních mořských sedimentů. (Přichystal, 2014)

Pedologie

Půdy v okolí kláštera ovlivňuje zejména tok řeky Svatky. Kolem řeky se vytvořily nivní a lužní půdy na nivních uloženinách a spraších. Jsou to půdy hydromorfní, ovlivňované hladinou spodní vody.

Typ půd: fluvizem modální.

(Přichystal, 2014)

Klimatické podmínky

Řešené území leží v klimatické oblasti T4 dle Quitta. Oblast je charakterizována teplým, suchým podnebím s mírně teplou zimou. Průměrné roční teploty se pohybují okolo 9°C, roční úhrn srážek kolísá v rozmezí 480-550 mm. (Quitt, 1971)

Hydrologické podmínky

Území je odvodňováno řekou Svatkou přes řeky Dyji, Moravu a Dunaj do Černého moře. Typická je zde vysoká hladina podzemní vody. U kláštera byla podzemní voda naražena většinou mezi 3 až 4 m pod terénem, výjimečně v 5 m. (Přichystal, 2014)

Velkým zásahem do přirozených hydrologických podmínek byla regulace toku řeky Svatky roku 1948. Ta sebou nesla meliorace přilehlých maloplošných močálů, jeden se nacházel v těsné blízkosti kláštera. Úsek původního řečiště je zachován v podobě Vojkovického náhonu.

Zásahem dochází ke snížení biodiverzity území. (Přichystal, 2014)

Biogeografické členění

Podle Culka (Culek, 1996) spadá řešené území do Panonské provincie, Severopanonské podprovincie, 4.5. Dyjsko-Moravský bioregion. Biochora 1Lh Širší hlinité nivy prvního vegetačního stupně.

Z fyto geografického hlediska náleží do obvodu xerothermní panonské květeny.

Potenciální přirozená vegetace

Potenciální přirozená vegetace ukazuje, jak by se vyvíjela příroda, kdyby ustal veškerý vliv člověka. Podle Neuhäselové (Neuhäselová, 1998) by se zde vyskytovala jilmová doubrava (*Quercus-Ulmetum*). Tato formace tvoří třípatrové fytoocenózy. Ve stromovém patru dominuje dub letní (*Quercus robur*) nebo jasan (*Fraxinus excelsior*). Podíl jilmů (*Ulmus minor*, *Ulmus laevis*), typických pro tvrdé luhy, v poslední době poklesl v důsledku rozšíření grafiózy. Častou příměsí bývá lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Na vlhčích stanovištích se objevuje olše lepkavá (*Alnus glutinosa*), na sušších habr (*Carpinus betulus*) či javor babyka (*Acer campestre*). Keřové patro bývá druhově bohaté. Vedle zmlazených dřevin stromového patra zde roste *Swida sanguinea*, *Padus avium* či *Sambucus nigra*. Bylinné patro je výrazné v jarním aspektu geofytů s dominancí *Ficaria bulbifera*, *Carydalis cava*, *Anemone nemorosa*, *Allium ursinum*, případně *Leucjum vernum*, *Galanthus nivalis* či *Scilla vindobonensis*. V letním aspektu se nejčastěji objevuje *Aegopodium podagraria* nebo *Urtica dioica*. Mechové patro bývá zanedbatelné.

Prvky ÚSES

Areál kláštera navazuje na funkční biokoridor hydrofilní větve regionálního významu. Větev je vedená ve vazbě na tok řeky Svatky a její staré rameno mezi Rajhradem a Vojkovicemi zvané Mlýnský náhon. V biokoridoru je vloženo biocentrum lokálního významu Čeladice se zbytky lužních porostů na vyschlém rameni řeky Svatky. V blízkosti kláštera se také nachází funkční biocentrum regionálního významu Rajhradská bažantnice, komplex se zbytky lužního lesa na břehu řeky Svatky.

Krajina

Území se nachází v Panonské nížině, jedné z nejúrodnějších oblas-

tí republiky. Jde o starosídlní oblast s kontinuálním vlivem člověka na okolní krajinu. Oblast byla trvale osídlena a zemědělsky využívána už od počátku neolitu (asi 6000 př.n.l.). Převažující ráz krajiny je výsledkem dlouhotrvajícího osídlení založeného na zemědělství. (Lososová, 2004)

Krajina v okolí kláštera je tvořena širokou údolní nivou. Nadmořská výška se zde pohybuje kolem 185 m.n.m. Na téměř bezlesé rovině se pěstují lány pšenice, kukuřice a řepky olejky.

(Lososová, 2004)

K výraznějším zásahům do krajiny docházelo od první poloviny 19. století, kdy došlo k vybudování železnice Brno-Vídeň. Dalším zásahem byla již zmíněná regulace řeky, což vedlo k zániku řady lokalit vodní a mokřadní vegetace. (Lososová, 2004)

Silueta kláštera je výrazná pohledová dominanta a orientační bod širého okolí.

Obr. 34 | Pohled na klášter v nivě řeky Svatky, v pozadí Brno (Ketmanová, 2015)

5.10. Vymezení řešeného území, lokalizace

Adresa - Benediktinské opatství Rajhrad, Klášter 1, 66461 Rajhrad

Benediktinský klášter se nachází na katastru města Rajhrad v okrese Brno-venkov. Obec spadá do suburbánní zóny města Brna, leží 12 kilometrů jižně od jeho centra. Náleží do mikroregionu Rajhradsko.

Celý areál s kostelem svatého Petra a Pavla včetně zahradních ploch je dle Národní památkového ústavu chráněn od roku 1958 jako nemovitá kulturní památka České republiky.

Klášter se nachází východně od obce. Řešené plochy zahrnují vnitřní prostory kláštera a nástupní plochu ze severu navazující na frekventovanou silnici vedoucí z centra obce. Hranice řešeného území dále vymezuje zděný plot klášterní zahrady a samotné budovy areálu.

Areál kláštera zahrnuje několik odlišných ploch zeleně. Jednotlivé plochy vyžadují rozlišný přístup ztvárnění. Při návrhu bude brán ohled na celistvé působení a soulad jednotlivých částí.

Obr. 35 | Lokalizace Rajhradu v rámci ČR

Obr. 36 | Vymezení řešeného území

5.11. Širší územní vztahy

Klášter se nachází v těsné blízkosti centra města Rajhradu. Okolní krajinu dotváří četné aleje a stromořadí. Systém stromořadí založilo benediktinské opatství v době největšího rozkvětu kláštera v 18. a 19. století, v době barokní přestavby kláštera v rámci úprav přilehlého okolí. Zeleň dotváří obraz města a jeho přechody do volné krajiny.

Jedna z nejvýznamnějších alejí vede spojnici mezi městem a klášteřem, která je tvořena především jírovcem maďalem (*Aesculus Hippocastaneus*). Další významná alej vede podél západní zdi kláštera (*Tilia cordata*) dále až k sousedním Holasicím – alej k holasické lávce (*Betula pendula*, *Alnus glutinosa*, *Fraxinus excelsior*).

Alej vzrostlých lip vede k dalšímu významnému objektu Rajhradské bažantnici (148 ha). Ta je v majetku Mendelovy univerzity od roku 1948. Je využívána jako myslivecký účelový a vědecko-výzkumný objekt. (Lososová, 2014) Díky své taxonomické skladbě, rozloze a umístění v krajině je vyhlášena za biocentrum regionálního významu.

Na březích původního ramene Svratky je zachovalá liniová vegetace pobřežního charakteru, tvořená zejména vrbami *Salix* sp.

Nejvýznamnější architektonickou památkou Rajhradu je samotný klášterní komplex.

Obr. 37 | Širší územní vztahy

5.12. Současné využití areálu

Současné využití areálu kláštera:

- 1 chrám svatého Petra a Pavla
- 2 rajský dvůr
- 3 fara | sídlo opatství
- 4 užitková zahrada benediktinů
- 5 chrámové nádvoří
- 6 vstupní nádvoří | parková úprava
- 7 vstupní prostor | parkování
- 8 restaurace Klášterní taverna s letní zahrádkou
- 9 soukromé bydlení
- 10 nádvoří prelatury | bývalý hlavní vstup
- 11 velká klášterní zahrada | dříve s okrasnou a užitkovou částí
- 12 záchranná stanice pro dravé ptáky
- 13 bývalé vojenské sklady | pronajímáno firmám
- 14 státní okresní archiv Brno-venkov
- 15 hospodářské objekty, garáže | pronajímáno firmám
- 16 rodinné byty v pronájmu
- 17 Památník písemnictví na Moravě | stálé expozice
- 18 prelatura
- 19 bývalá kapitulní síň
- 20 historická knihovna
- 21 ohradní zeď
- 22 orná půda | v dlouhodobé správě opatství
- 23 hospodářská budova
- 24 hospodářský dvůr

Obr. 38 | Současné využití areálu

Obr.39 | Vlastnické vztahy

Část areálu je přístupná pro veřejnost - zejména vstupní nádvoří, chrámové nádvoří či chrám. Památník písemnictví zahrnuje stálé expozice, komentované prohlídky zrekonstruovaných částí konventu a spolupořádá různé akce – Noc kostelů, výstavu betlémů, koncerty, floristické soutěže apod.

Návštěvník se dostane i k budovám rodinných bytů a firem sídlících v bývalém hospodářském zázemí opatství. Velká klášterní zahrada, rajský dvůr a užitková zahrada benediktinů mají omezenou přístupnost. Velká klášterní zahrada slouží jako místo setkávání křesťanské komunity při táboráku. Bratři zde také včelaří.

Volné plochy nejsou celkově kompozičně zvládnuté. Určení účelů a funkcí ploch by napomohlo k atraktivnějšímu a efektivnějšímu využití areálu.

5.15. Vlastnické vztahy

Klášterní areál se z většiny nachází ve vlastnictví Benediktinského opatství. V západní části je pouze několik parcel v soukromém vlastnictví, které jsou využity pro rodinné bydlení. V severní části vlastní část budov Moravský zemský archiv.

Nástupní prostor ze severu, využíván zejména k parkování, je ve vlastnictví státu. Dříve tudy vedla stará silnice, trasa je zřejmá z tvaru parcel na katastrální mapě viz schéma č.5. Trasa nové silnice viz autorkou upravená podkladová katastrální mapa schématu č.4.

V řešeném území panují příznivé vlastnické vztahy, v rámci návrhu není třeba počítat s odkupy či pronájmy pozemků. Jen v severní části, vstupním prostoru s parkování, je nutné domluvit se na úpravách s vlastníkem.

5.13. Provozní analýza

Provozní analýza – širší vztahy

Městem prochází E 425 – dopravní tepna vedoucí na Brno. Rajhrad je s Brnem spojen i železniční a autobusovou dopravou s půlhodinovou frekvencí. Samotné sídlo má příjemné měřítko příznivé pro chodce. Z vlakového nádraží se ke klášteru dojde do 15 minut.

Rajhradská a okolí. Před branami kláštera vede červená turistická stezka Brno – Mikulov, jež je také součástí trasy na Svatojakubské cestě. Dále tudy prochází Brněnská vinařská stezka, spojující sídla v krajině s vinařskou tradicí. Klášter je výchozím bodem naučné turistické stezky Poznáváme Rajhradsko. Turistická návštěvnost Rajhradu je celkově vnímána velice kladně.

Provozní analýza - řešené území

Pojítka mezi klášterem a městem je ulice Benediktinská. Vedle silnice vede nezpevněná cesta lemovaná alejí.

Pěší tahy v areálu – nejvíce využívána je spojnice mezi vstupní branou, přes nádvoří k opatskému chrámu a Památníku písemnictví. Rajský dvůr a plochy jižních částí mají omezenou přístupnost.

Motorová doprava – v areálu se mohou pohybovat vozidla bratrů, zaměstnanců a stálých obyvatel. Vozidla parkují na volných plochách a tím narušují atmosféru místa. Turisté parkují před vstupní branou při Benediktinské ulici.

Na hlavní přístupové cestě a na nádvoří před kostelem dochází ke kolizím pěší a motorové dopravy. Návrh úprav si dává za úkol tuto kolizi řešit.

Obr. 40 | Provozní analýza, širší vztahy

Obr. 41 | Provozní analýza, řešené území

5.14. Výtvarná a kompoziční analýza

Řešené území se nachází v rovinatém terénu. V utváření prostoru zde hraje hlavní roli architektura budov, vegetace a drobné architektonické prvky.

Tvarosloví Santiniho přestavby vychází z několika na sebe kolmých os souměrnosti. Osy vychází z významných bodů v architektuře. Na jejich křížení jsou umístěny zvírazňující prvky (sochařské dílo, kruhový záhon, strom, bazén).

Výrazně vnímány jsou zde fasády budov, hra světla a stínů na plasty tvarovaných barokních zdech. Některé, zejména na chrámovém nádvoří, jsou opraveny, jiné se nachází v dezolátním stavu a čekají na obnovu.

Současný hlavní vstup ze severu neumožňuje vnímat naplno osovou souměrnost architektury. Původní vstup přes prelaturu umocňuje barokní myšlenku rozvržení prostoru mnohem lépe.

V návrhu bude počítáno s obnovením původního vstupu a kompozičních os.

Obr. 42 | Výtvarná a kompoziční analýza

5.15. Analýza ploch zeleně

Největší plochu areálu zaujímá travnatá plocha hodnocená jako ne-standardní. V trávniku se objevuje výrazný jarní aspekt např. *Ficaria verna*, *Corydalis cava*, *Viola* sp. dále *Bellis perennis* či *Taraxacum officinale*.

Najdeme zde velmi hodnotné, vizuálně působivé stromy - starší zachovalé jedince. Tyto kosterní jedinci dávají klášteru jedinečnou atmosféru a tvoří důstojné jádro kompozice. Většina dřevin zde byla sázena v období před více než sto lety. Stav stromů průběžně kontroluje klášterní zahradník, který je nechává ošetřovat arboristickou firmou. Benediktini si váží každého jedince a nechávají jej důstojně dožít.

O trvalkové, keřové a letničkové výsadby se v rámci svých možností stará také místní zahradník.

Pasport vegetačních prvků:

- 1 *Tilia cordata* | strom chráněný státem
- 2 *Aesculus hippocastaneum* | strom chráněný státem
- 3 *Aesculus hippocastaneum* | strom chráněný státem
- 4 *Aesculus hippocastaneum* | strom chráněný státem
- 5 *Aesculus hippocastaneum* | strom chráněný státem
- 6 *Aesculus hippocastaneum* | strom chráněný státem
- 7 *Tilia platyphyllos*
- 8 *Tilia platyphyllos*
- 9 *Tilia platyphyllos*
- 10 *Tilia platyphyllos*
- 11 *Pseudotsuga menziesii*
- 12 *Tilia petiolaris*
- 13 *Robinia pseudoacacia*
- 14 *Robinia pseudoacacia*
- 15 *Pinus nigra*
- 16 *Aesculus hippocastaneum*
- 17 *Tilia platyphyllos*
- 18 *Platanus hispanica*
- 19 *Morus alba*
- 20 *Chamaecyparis lawsoniana*
- 21 *Chamaecyparis lawsoniana*

- 22 *Tilia cordata* | tzv. Dudíkova lípa
 - 23 *Thuja occidentalis*
 - 24 *Fraxinus exelsior*
 - 25 *Sophora japonika*
 - 26 *Tilia cordata* | seřezaná koruna, s výmladky
 - 27 *Taxus baccata*
 - 28 *Taxus baccata*
- SK 1 ovocný sad *Malus* sp.
SK 2 zapojená skupina *Rhus typhina*

Obr. 43 | Analýza ploch zeleně

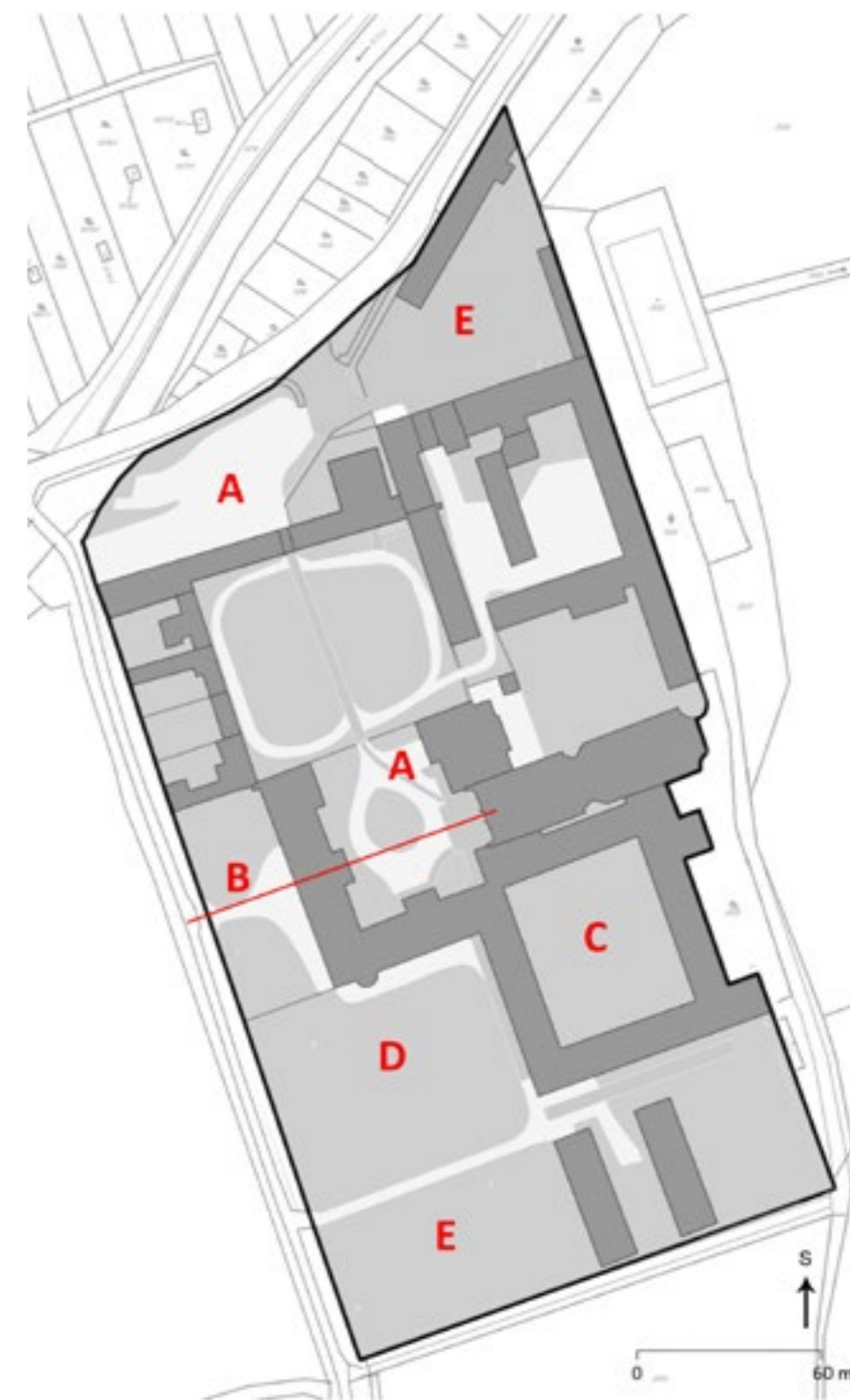
5.16. Střety v území

Střety a problémy v území:

- A auta x chodci, nedostatečná reprezentativnost ploch
- B původní hlavní vstup je zavřený, narušení kompozice
- C snížení terénu rajského dvora, nevhodná novodobá záhonová výsadba
- D hodnotné dřeviny, ale nevhodné kompozice
- E nevyužitý potenciál ploch

5.17. SWOT analýza

	Silné stránky	Slabé stránky
Vnitřní původ	<ul style="list-style-type: none"> - Dobré dopraní spojení - Turistický cíl - Přítomnost řádu Benediktinů - Hodnotná vegetace - Silný genius loci - Příznivé majetkové vztahy - Zájem o opravu a rozvíjení památky 	<ul style="list-style-type: none"> - Málo aktivit a lákadel pro návštěvníky - Nejasná vize vývoje areálu - Vegetační prvky a formy zeleně v nevyhovujícím stavu - Narušené osově vnímání barokní architektury
Vnější původ	<p>Příležitosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kulturní akce, výstavy, workshopy - Zapojení veřejnosti do chodu areálu - Výroba a prodej klášterních výrobků 	<p>Hrozby</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neodborný koncept obnovy - Zánik řádu Benediktinů v Rajhradě - Nedostatek finančních prostředků na opravy a chod památky

Obr. 44 | Problémový výkres

5.17. Referenční příklady obnov klášterních zahrad

5.17.1. Klášterní zahrady v Litomyšli

Základní údaje

motiv	‘Zahrada-divadlo, divadlo-zahrada’
lokalizace	Litomyšl, Česká republika
autorský tým	Ing. Arch. Radko Květ, Ing. Zdeněk Sandler Ing. Václav Babka
návrh	1997-1998
investor	Město Litomyšl
realizace	1999-2000, Profilav Litomyšl, Jan Vavřík ARS Litomyšl
rozloha	11 300 m ²

Historie objektu

Klášterní zahrady se nacházejí u bývalého piaristického kláštera. Rozprostírají se na vyvýšeném místě v těsném sousedství významných dominant města. V minulosti sloužila zahrada jako užitková a okrasná. Před vybudováním piaristického chrámu měla renesanční úpravu. Později byla přebudována na barokní. V té době přibyla zahradě zelinářská, ovocná část a štěpnice. V části zahrad se nacházel protestantský a katolický hřbitov. Ještě ve 30. letech 20. století byly zahrady používány a udržovány. Po odchodu piaristů z kláštera v roce 1948 zahrady zcela zpustly, nebyly přístupné a nepoužívaly se.

Obnova zahrad

Vzhledem ke strategické poloze zahrad se město rozhodlo uvést prostor do důstojného stavu. V roce 1997 byla vyhlášena architektonická soutěž, jejímž cílem bylo vytvoření odpočinkového místa pro obyvatele a návštěvníky města v centru zámeckého návrší.

Hlavní motivy vítězného návrhu od zahradního architekta Ing. Zdeňka Sandlera jsou dominanty kostelů s výhledem na pozadí historického města, geometrické pojetí prostoru a propojení zahrad se zámeckým areálem a městem.

Koncepce návrhu

Prostor je pojat geometricky. Velikost zahrad vychází ze stávajících měřítek a z urbanistických daností prostoru. Návrh má soudobý výraz v kontextu s historickými prvky.

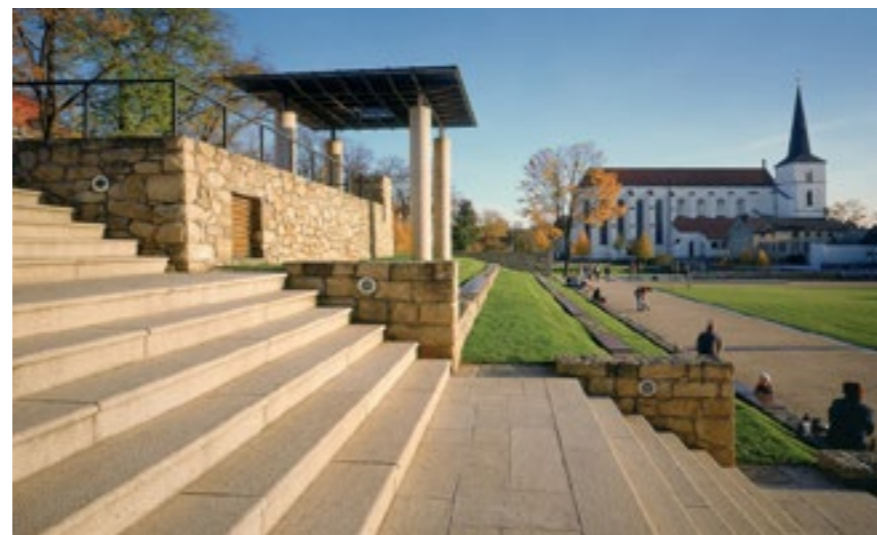
K parku bylo přistupováno, jako k prostoru s novou funkcí. Zároveň bylo pracováno se stávajícími historickými fragmenty. Snahou bylo respektovat, citovat, evokovat historické prvky a stavby v nových souvislostech a významech.

Hlavním kompozičním prvkem jsou volné plochy trávníku, které jsou doplněny pravidelnými i volnými výsadbami stromů, záhony trvalky aj. Byla omezena výsadba keřů, aby se nenarušilo horizontální provázání jednotlivých částí parku. U rozsáhlých ploch historických i nově navržených zdí byly vysázeny popínavé dřeviny. Prvky zeleně jsou navrženy s ohledem na bezproblémovou údržbu. (Babka, Květ, Sandler, 2000)

Najdeme zde altán s výhledem na město, šachovnici s trvalkami a květinové záhony. V centru zahrad je umístěn bazén s mlhovištěm se sousoším od sochaře Olbrama Zoubka. Klášterní zahrady mají omezený režim přístupnosti.

Využití

Klášterní zahrady v havarijním stavu byly upraveny do soudobé podoby. Staly se atraktivním parkem v dosahu centra města, odpočinkovým místem širokého okruhu návštěvníků. K původnímu využití zahrad byly přidány další zaktraktivňující funkce a to kavárna či konání příležitostných kulturních akcí.

Obr. 45 | Klášterní zahrady Litomyšl, pobytové terasy s altánem
(<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)

Obr. 46 | Klášterní zahrady Litomyšl, horní parter
(<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)

Obr. 47 | Klášterní zahrady Litomyšl, centrální bazén se sousoším od sochaře Olbrama Zoubka
(<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)

Obr. 48 | Klášterní zahrady Litomyšl, pohled přes rastr záhonů na kavárnu
(<http://www.litomysl.cz/?co=historie&id=1101906175832>)

5.17.2. Zahrady břevnovského kláštera

Základní údaje

lokalizace	Praha, Břevnov
investor	Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty Praze-Břevnově Městská část Praha 6
projektant	Atelier M1 architekti s.r.o, atelier HAKO, Zahrada nad Metují s.r.o.
dodavatel	Aedes s.r.o. – realizace staveb, JASAN – zahradnické služby
realizace	2009- 2012

Historie

Benediktinský klášter v Břevnově byl založen koncem 10. století. V roce 1420 byl klášter vážně poničen husity. Po této události odešla komunita mnichů na více než dvě století do Broumova. K obnovení klášterního života a bodovdošlo až v 2. polovině 17. století. Dnešní stav areálu odpovídá zhruba stavu po velké barokní přestavbě podle návrhů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhofera¹.

Po přestavbě byla zahrada rozdělena na několik částí: bylinářskou a užitkovou zahradu, horní štěpnicí, vinici a chmelnici na terasách s oranžérií. V dolní části areálu u klášterních budov se rozkládal květinový parter se stříhanými keři zimostřázu, živými stěnami a alejemi. Hlavní osa zahrady, v podobě zahradní cesty v patě svahu, prochází jako přímka napříč celou zahradou lemována špalírem stříhaných habrů a jírovců.

Klášterní zahrada byla ohrazena kamennou zdí. Zahrada se nacházela v dobrém stavu až do konce 2. světové války. V roce 1950 byly benediktini z Břevnova vyhnáni. Od té doby došlo k postupné devastaci zahrady a všech objektů v ní.

Obnova zahrad

V roce 1990 byl klášter navrácen benediktinům v celkem špatném stavu. Za finančního přispění státu a dalších dárců se v roce 1993 podařilo opravit řadu klášterních objektů.

³ Čeští architekti a stavitelé německého původu Kryštof (1655-1722) a jeho syn Kilián Ignác (1689-1751) Dientzenhoferové jsou představitelé vrcholného baroka na našem území. (www.osobnosti.cz, 2015)

V letech 2009—2012 byla provedena 1. fáze rehabilitace klášterní zahrady, která zahrnovala obnovu horního sadu, opravu některých opěrných a ohradních zdí, drobných staveb, úpravu parteru před západním průčelím kostela se sochou sv. Jana Nepomuckého, výstavbu inženýrských sítí, závlahového systému a rekonstrukci oranžerie.

Obnova zahrady a oranžerie břevnovského kláštera byla financována z Operačního programu Praha-Konkurenceschopnost, za přispění Městské části Praha 6.

Využití

Zahrada je otevřena pro veřejnost v omezeném režimu přístupnosti. V nabídce je i prohlídka s průvodcem. Oranžerie slouží jako galerie pro výstavy umělců. (Havlas, Linart, 2012)

V areálu kláštera se nachází hotel a restaurace.

Obnova zahrad zachovala identitu místa, dané inspirací původní podobou oranžerie, historickou podobou zahrad i použitými taxony. Prostor nabyl nové funkce a stal se tak velmi navštěvovaným turisty i obyvateli města. Plusem areálu je dobrá dostupnost a atraktivita okolí.

Obr. 49 | Břevnovský klášter, parter před průčelím kostela se sochou sv. Jana Nepomuckého (Ketmanová, 2015)

Obr. 50 | Břevnovský klášter, celkový pohled (<http://www.atelierm1.cz/index.asp?menu=643&record=3994>)

Obr. 51 | Břevnovský klášter, oranžerie z věže kostela (<http://www.atelierm1.cz/index.asp?menu=643&record=3994>)

Obr. 52 | Břevnovský klášter, vstupní parter (<http://monarchie.blog.cz/1007/letohradek-hvezda>)

5.17.3. Zahrady cisterciáckého kláštera ve Fontenay Abbey

Základní údaje

lokalizace	Fontenay Abbey, Francie
ateliér	Peter Holmes
návrh	1996
investor	soukromý investor, Edouard Aynard
realizace	1996

Lokalizace

Jedná se o francouzský cisterciácký klášter v opatství Fontenay, nedaleko Montbardu severozápadně od Dijonu. Je usazen v lesnaté krajině ve svazích regionu Burgundsko u obce Marmagne.

Historie

Cisterciácké opatství zde bylo založeno v roce 1118 sv. Bernardem z Clairvaux. Největší rozkvět zažilo během 12. a 13. století. Opatství se těšilo ochranou francouzských králů, ovšem vyplenění během tzv. stoleté a velké francouzské náboženské války se i tak neubránílo. Díky těmto událostem jeho bohatství stále klesalo. Opatství se dožilo začátku Velké francouzské revoluce 1789, avšak roku 1790 opustilo klášter posledních osm mnichů.

Tímto zde bylo opatství zrušeno. Od té doby do roku 1902 se tu provozovala soukromá rodinná papírna. Mohlo by se zdát, že tímto provozem mohl klášter trpět, ale naopak ho jeho okamžité průmyslové využití zachránilo od chátrání. Po revoluci měli lidé malý zájem o náboženské dědictví a klášter mohl být velmi rychle rozebrán na stavební materiál, jak tomu bylo u mnoha jiných objektů.

Obnova zahrad

V roce 1906 klášter zakoupil milovník umění, bankéř z Lyonu, pan Eduard Aynard s úmyslem vrátit opatství do své původní středověké podoby. V následujících letech byly všechny nepůvodní struktury spojené s papírnami strženy. Byl obnoven klášterní kostel a odhaleny středověké dlaždice a hrobky. Rodina nadále pokračovala v práci na opatství a pečuje o něj dodnes.

V roce 1996 majitelé oslovili britského krajinářského architekta Petera Holmese, aby vypracoval návrh obnov zahrad. Návrh neměl být přesnou kopií středověké klášterní zahrady. Cílem byly klasické, formální a čisté linie sladěné s okolní architekturou. Byla vytvořena velkolepá scéna zeleně s pozadím starých budov kláštera. Krása zrekonstruované zahrady násobí kouzlo starých románských kamenných budov. Zahrady se rozprostírají na několika nádvořích. Tvoří harmonický prostor k procházkám.

Opatství je ukázkou snahy o soběstačnost cisterciáckých mnichů. V komplexu se nachází středověký kostel, klášter, jídelna, pekárna, ubytovna, kovárna, holubník aj. Od roku 1981 je cisterciácké opatství Fontenay zapsáno na seznamu světového dědictví UNESCO. (www.abbayedefontenay.com)

Využití

Klášterní komplex je příkladem obnovy do své původní podoby, v části stavební i co se týče komplexu zahrad. Návštěvník sem zavítá za účelem shlédnutí kulturní památky. Nabídnuty jsou zde prohlídkové okruhy, zázemí pro turisty a sezónní kulturní akce. Klášter je součástí turistické stezky a je vyhledávaným místem pro výlety obyvatel blízkých měst.

Obr. 53 | Fontenay Abbey celkový pohled (<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 54 | Fontenay Abbey parter s fontánkou (<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 55 | Fontenay Abbey vodní parter u kostela (<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 56 | Fontenay Abbey rajská zahrada (<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/cloister>)

5.18. Interpretace provedených analýz

Klášteří komplex unikátní zejména díky Santiniho barokním stavbám, rozsáhlé benediktinské knihovně, Památníku písemnictví na Moravě a přítomnosti Státního archivu. Charakter místa udává přítomnost mnišské komunity. Bratři roznášejí po areálu nadpozemskou atmosféru, nadšení z práce a touhu po rozšiřování komunity a jejího zapojení do veřejného života.

Na základě analýzy historického vývoje areálu bylo zjištěno, že není možné obnovovat zahradně architektonickou kompozici, protože tu žádná jednotná dlouhotrvající struktura nevznikla. Obnovovat se bude obsah a funkce, nikoli forma.

Areál lze zařadit do druhé kategorie ochrany památek zahradního umění dle Kupky, viz kap. 4.2. Při návrhu bude dbáno na kompoziční ztvárnění prostoru, vazby na stavební objekt, ochranu hodnotných dřevin a uměleckých děl.

Přáním benediktinů je přizpůsobena funkce a náplň jednotlivých ploch, stejně tak režim přístupnosti. Veřejná část je otevřená celoročně v určeném čase. Ideální by bylo pověřit správce, který by měl v kompetenci celý areál zahrad, včetně jejich údržby.

Klášteř je dobře přístupný pěšky i autem. V areálu je dostatek parkovacích míst. Parkování probíhá živelně a narušuje dojem z místa. Nevhodné parkování bude řešeno v návrhu.

Klášteřná areál by poznamenán několika necitlivými zásahy z minulosti. Pobyť vojáků za socialismu změnil provoz ploch, který nerespektoval osově kompoziční principy. Projekt obnovy zahrad Ing. Tupé z roku 2003 zapříčinil kácení hodnotných dřevin, snížení terénu v rajském dvoře a založení kompozičně nevyhovujících trvalkových záhonů. Některé plochy zůstaly od revoluce nedostatečně využité.

Referenční příklady obnov klášterních zahrad slouží jako inspirace přístupů k revitalizaci zahrad a použitých forem zeleně.

Návrh určuje nerušený život benediktinů, ochrana hodnot a doplnění areálu vhodnými funkcemi a aktivitami.

Na základě analýz se jeví jako nejvhodnější způsob obnovy regenerační metoda (viz kap. 4.3.). Návrh se přizpůsobí současným ekonomickým, sociálním a kulturním podmínkám.

Vize pro studii :

- Poukázat na jedinečnost místa a využít jeho potenciál
- Vytvoření místa pro relaxaci a rozímání
- Zatraktivnění areálu pro návštěvníky i samotné uživatele
- Zlepšení stavu technických a vegetačních prvků
- Usměrnění parkování
- Zobytnění prostor
- Dát prostorům chybějící funkci
- Zpřístupnění areálu ve speciální režimu
- Obnova kompozičních os a jejich návaznost na krajinu
- Obnovení původního hlavního vstupu
- Moderní pojetí s využitím symboliky klášterních zahrad a tradičních forem zeleně

6. NÁVRHOVÁ ČÁST

6.1. Východiska pro návrh

Základní myšlenka

Z analýz vyplývá jedinečnost, atraktivita a potenciál místa. Klášter slouží pro nerušený život benediktinské komunity, stejně tak je vhodným odpočinkovým místem pro široký okruh návštěvníků. Klášter je součástí turistických stezek a bývá cílem výletů obyvatel blízkých měst. Lidé sem zavítají za účelem shlédnutí kulturní památky či návštěvy kulturní akce.

Základní koncepce

Návrh se bude řídit klasickými, formálními a čistými liniemi sladěnými s okolní architekturou. Zahrady podtrhnou krásu Santiniho barokní přestavby. Bude obnovena osovost prostoru a jejich návaznost na krajinu. Cílem je vytvoření soudobé realizace s prvky tradičního členění klášterních zahrad.

Důležité je dělení zahrad podle režimu přístupnosti na:

- prostory vyhrazené bratrům benediktinům
- dvory pro určité skupiny
- veřejné prostory s přístupem daným provozním řádem
- veřejné prostory s neomezeným přístupem

Návštěvník prvně projde bránou na nádvoří chrámu, kde se ocitne jakoby v jiném světě. Silně vnímá *genia loci* a myšlenky směřuje k nadpozemskému bytí. Do světa benediktinů může nahlédnout při konání kulturních akcí. Vhodné by bylo rozšířit stávající turistický okruh zrekonstruovanými částmi konventu o komentovanou prohlídku zahrad. Průvodce nyní zajišťuje Památník písemnictví na Moravě.

Obr. 57 | Návrh režimu přístupnosti

6.2. Návrh funkčního uspořádání

Studie dělí klášterní areál na tyto části:

A | Předprostor kláštera

Hlavní prostor před vstupní bránou do areálu má mít reprecentační výraz, zároveň slouží ke krátkodobému parkování návštěvníků i hostů klášterní Taverny.

B | Dvůr klidu

Návštěvník projde vstupní bránou a ocitne se na klidném nádvoří s hodnotnými vzrostlými dřevinami. Cestu v ose prostoru lemují sochy, ty budou akcentovány pomocí nové výsadby. Stávající kompozice dřevin bude zachována a rozvíjena.

C | Nádvoří chrámu

Prostor ve středu kláštera je pojat jednoduše. Řešení vychází ze symetrického pojetí staveb. Ve středu os je umístěn vyvýšený kruhový záhon, zbytek ploch zdobí trávnik.

D | Santiniho vstup

Jednoduché řešení podtrhuje a umocňuje dojem z barokní architektury.

E | Dvůr benediktinů

Zahrada určena výhradně pro život komunity mnichů, jak tomu v minulosti bylo v rajském dvoře. Plní řadu funkcí - slouží jako kuchyňská zahrada, sad, místo k posezení, pro chov hospodářských zvířat a k pěstování květin pro výzdobu kostela.

F | Dvůr rajský

Symbolika, náplň a členění zahrady vychází z tradičního uspořádání rajských dvorů. Dvůr dělí čtyři cesty, v jejich křížení se nachází stávající dominanta Dudíkova lípa.

G | Dvůr bylinek

Dvůr určený komunitě. Zahradu člení kompoziční osy vycházející z architektury, které pokračují dál v pohledech do krajiny. Severní prostor je vyplněn stávající kompozicí cenných dřevin. Jižní část je určena k pěstování bylin k výrobě tradičních bylinných likérů a sirupů.

H | Dvůr parkování

Řada budov v areálu je využita k hospodářským účelům. V areálu sídlí řada firem, pronajímajících si prostory od benediktinů. Plocha severního hospodářského dvora není zcela využita. Vzhledem k výhodnému umístění vedle vstupu a dostatku místa je do dvora situováno parkování.

Obr. 58 | Návrh funkčního využití ploch

6.3. Půdorysné řešení

LEGENDA

- A Předprostor kláštera
- B Dvůr klidu
- C Nádvoří chrámu
- D Santiniho vstup
- E Dvůr benediktinů
- F Dvůr rajský
- G Dvůr bylinek
- H Dvůr parkování

- dřevina původní
- dřevina navrhovaná
- květinové záhony
- treláže révy vinné (Vitis vinifera)
- živý plot
- předzahradky - keře, trvalky
- trávnik
- soukromé pozemky
- pěstební plochy
- zpevněné plochy - žulová kostka velká
- zpevněné plochy - asfalt
- mlát
- sedací prvky
- sochařské dílo
- studna
- obnovený bazén
- terasa s posezením
- hospodářské plochy

Obr. 59 | Půdorysné řešení

6.4. Řezopohled

Obr. 60 | Řezopohled

6.5. Předpostor kláštera

6.5.1. Předprostor kláštera - návrh

Nádvoří před současným vstupem do kláštera je to první, co návštěvník při příchodu uvidí, bohužel však nepůsobí příliš reprezentativně. Uprostřed plochy se nachází těleso bývalé komunikace na kterém se nyní parkuje. V ploše zůstaly staré sloupy s veřejným osvětlením. V západním rohu se nachází letní zahrádka restaurace Klášterní taverna pod korunami letitých jírovců maďalů *Aesculus hippocastanum*. Návrh počítá s asanací bývalého tělesa silnice a přesunem veřejného osvětlení.

Návrh usměrňuje parkování do severní části plochy k silnici. Na vstupní bránu navazuje volná mlátová plocha s mobiliářem, info cedulemi a osvětlením. Volný prostor přechází v letní zahrádku restaurace. Pobytová plocha je od parkování oddělena živým plotem.

Jednoduché formální řešení působí reprezentativně a důstojně.

Obr. 61 | Předprostor kláštera, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.5.2. Předprostor kláštera - situace

Obr. 62 | Předprostor kláštera, situace

6.5.3. Předprostor kláštera - perspektiva

Obr. 63 | Předprostor kláštera, perspektiva

6.6. Dvůr klidu

6.6.1. Dvůr klidu - návrh

Dvůr v historii sloužil k hospodářským účelům, nikdy nebyl záměrně komponován. Mniši zde sadily dřeviny přivezené z cest. Dvůr se postupně zaplnil skupinami stromů a keřů. V roce 2003 došlo k pročištění prostoru dle projektu Ing. Hrubé. Plochu vyplňuje trávník hodnocený jako nestandardní. V trávníku se objevuje řada dvouděložných rostlin, nejvíce v jarním aspektu, což místu na atkativnosti.

Do dvora ústí současný hlavní vchod. Kompoziční osu doplňují sochy svatých a kříž a boží muka. Sochařská díla jsou scénicky nasvělena. Kompozici doplňují skupiny hodnotných vzrostlých stromů.

Hlavní cesta je dlážděna žulovou kostkou. Nenachází se v dobrém technickém stavu, její konstrukční vrstvy nejsou přizpůsobeny pojezdu automobilů. Návrh počítá s rekonstrukcí stávající cesty do provozu vyhovující podoby.

Dvůr je doplněn o okružní cestní síť z mlatu. Cesta o šířce 2,5 m je určena zejména pro pěší pohyb stálých obyvatel, část u fary je pojezdová. Před budovami jsou navrženy předzahrádky s výsadbou okrasných keřů, trvalek a půdo-pokryvných rostlin. Výsadba předzahrádek rámuje prostor a vizuálně odděluje obytné části od veřejné plochy.

Přístupová cesta je v návrhu lemována podélnými záhony s keři a trvalkami doplněné cibulovinami. Záhony podtrhávají sochařskou výzdobu. Nápad vychází z úpravy na počátku 20. století viz obr. č. 26.

Nádvoří dýchá klidnou povznášející atmosférou. Návštěvník vnímá Santiniho architekturu, umělecká díla, majestátné stromy, barvy a vůni rozkvetlého záhonu.

Obr. 64 | Nádvoří klidu, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.6.2. Dvůr klidu - situace

Obr. 65 | Dvůr klidu, situace

6.6.3. Dvůr klidu - perspektiva

Obr. 65 | Nádvoří klidu, perspektiva

6.7. Nádvoří chrámu

6.7.1. Nádvoří chrámu - návrh

Nádvoří bylo v minulosti tvořeno volnou plochou se středovým vyvýšeným záhonem. V současnosti se ve středu nachází plocha trávníku lemovaná bergeni *Bergenia cordifolia*. Na nádvoří dochází k živelnému parkování.

Návrh vymezuje parkovací plochy v severní části náměstí. Úprava nádvoří vychází s osy symetrie a nese především reprezentační funkci. Středový záhon je vyplněn půdopokryvnými remontantními růžemi, kvetoucí bíle a červeně dle. Záhon lemuje pruh trávníku. Nádvoří je dlážděno žulovou mozaikou v rozích kompozice se nachází čtvercové travnaté partery. Trávník parkový intenzivně udržovaný, není počítáno se závlahou.

Před chrámem se nachází dva stávající záhony lemované levandulí. Pole vyplňují letničky a cibuloviny. O výsadbu se stará klášterní zahradník.

Nádvoří je doplněno o mobiliář k zobytnění prostoru. Navštěvníci se mohou posadit a v klidu pozorovat barokní portál chrámu.

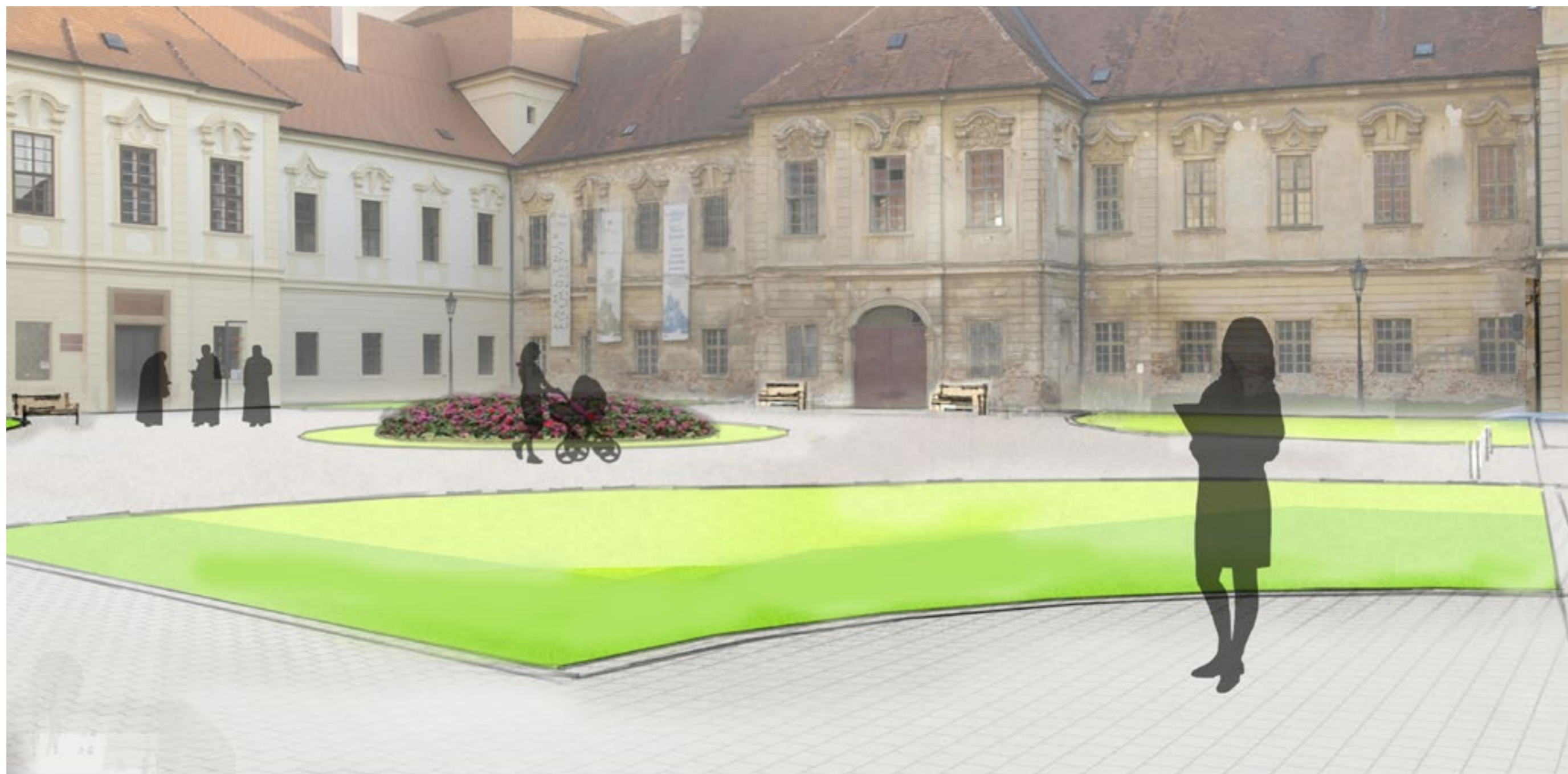
Obr. 67 | Nádvoří chrámu, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.7.2. Nádvoří chrámu - situace

Obr. 68 | Nádvoří chrámu, situace

6.7.3. Nádvoří chrámu - perspektiva

Obr. 69 | Nádvoří chrámu, perspektiva

6.8. Santiniho vstup

6.8.1. Santiniho vstup - návrh

Před hlavním vstupem pravděpodobně nikdy nedošlo ke kompozičním hrám. V současnosti se na nádvoří rozprostírá nestandardní trávnická plocha od silnice oddělená neprůhledným plotem. Návrh se inspirovuje podobou nádvoří dle plánu místního zahradníka Karla Uhla z 2 pol. 19. století viz obr. 20. Před vchodem se rozprostírá široká cesta, po bocích jsou vysázeny stromy v pravidelném rastru.

Plocha před hlavním vchodem je navržena mlatová s obrubníkem z dvojřádku žulové dlažební kostky. Cesta je symetricky po obou stranách doplněna mobiliářem a stojany na kola. Travnaté plochy doplňuje výsadba líp srdčitých *Tilia Cordata*.

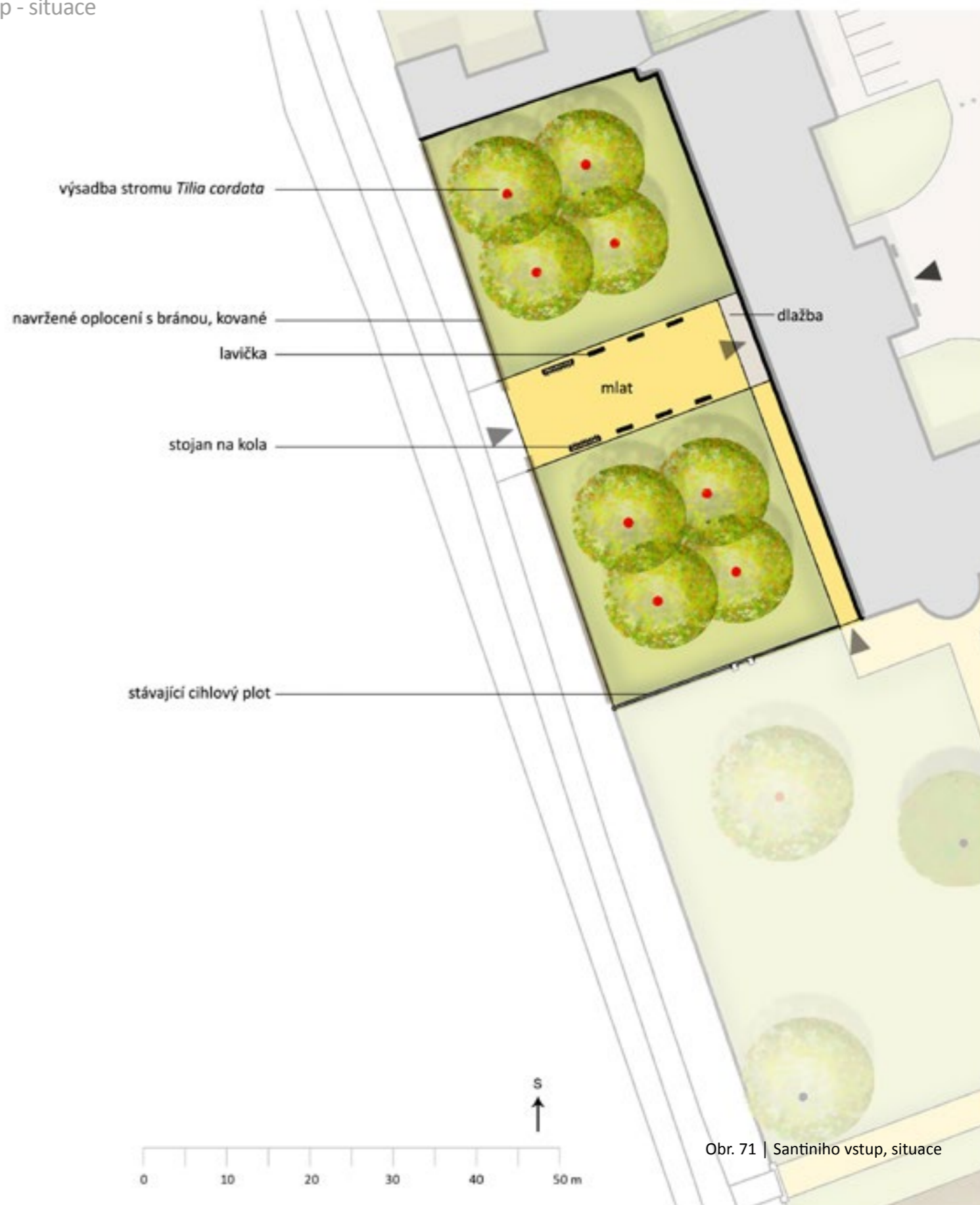
Dle přání benediktinů má být nádvoří veřejně přístupné v o mezeném režimu. Mezi nádvořím a silnicí bude vybudováno oplocení s bránou, nejlépe kované.

Úprava v podobě přesunu hlavního vchodu do původního Santiniho vstupu je důležitá z hlediska pochopení prostoru. Barokní kompozice tak nabyde na významu a objektu budou navraceny momenty překvapení a ztracené hodnoty správného vnímání prostoru.

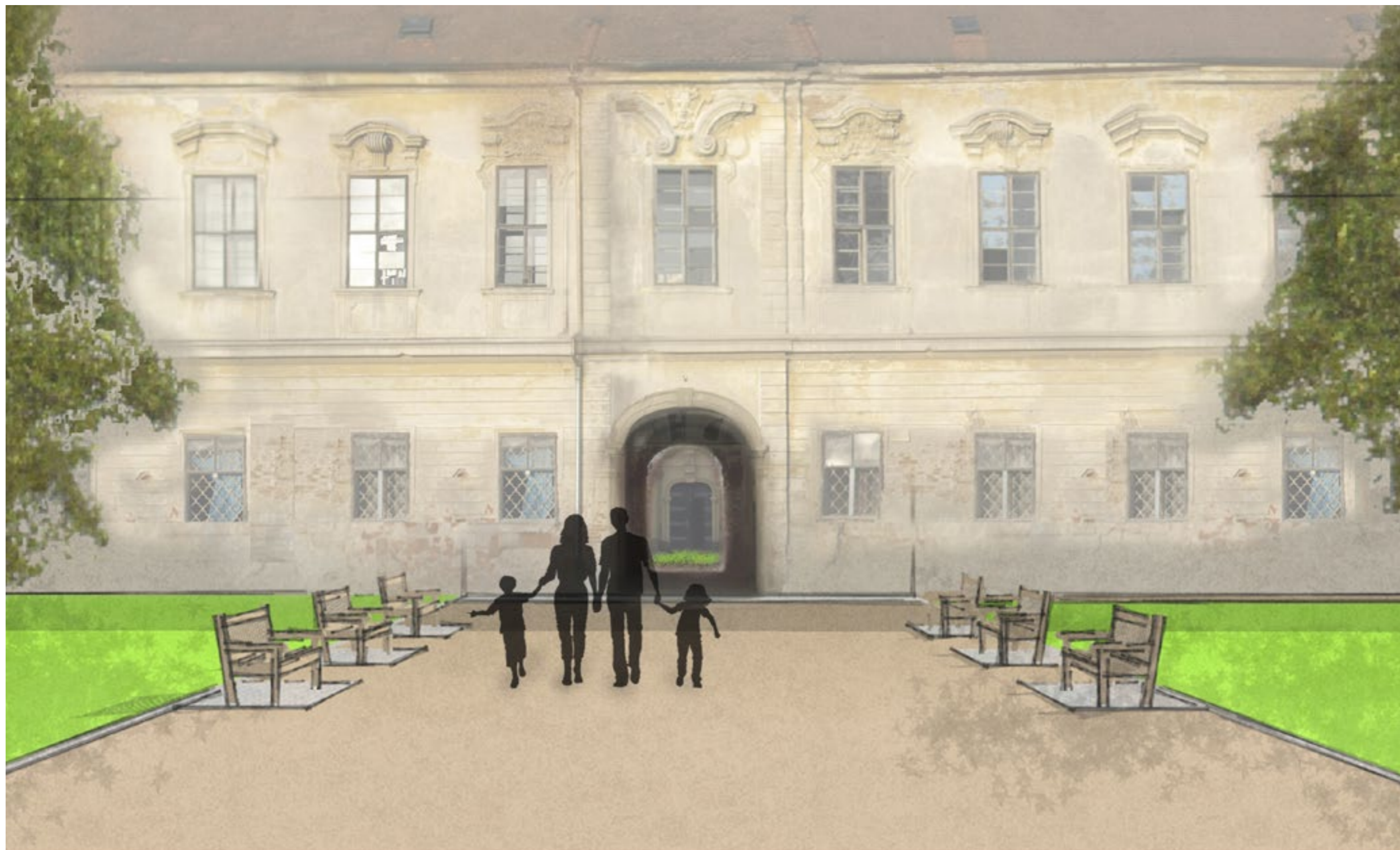
Obr. 70 | Santiniho vstup, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.8.2. Santiniho vstup - situace

Obr. 71 | Santiniho vstup, situace

6.8.3. Santiniho vstup - perspektiva

Obr. 72 | Santiniho vstup, perspektiva

6.9. Dvůr rajský

6.9.1. Dvůr rajský - návrh

Rajský dvůr nebyl nikdy upraven do v minulosti navrhované ornamentální podoby. Situace na počátku 20 stol. sestávala s travnaté plochy, kde uprostřed dominoval solitérní strom, po obvodu kolem zdí se pnula réva vinná, sloužící k odvodu vlhkosti. V prostoru mniši sázeli dřeviny dovezené z cest, které postupně zahltily prostor. Projekt z roku 2003 tyto dřeviny eliminoval, ve středu zůstala ponechána tzv. Dudíkova lípa a jedinec *Thuja occidentalis* po obvodu (dle návrhu nutné tují pokácet z kompozičních důvodů). Dle projektu byla snížena úroveň terénu o 50 cm za účelem odvodu vlhkosti ze stěn, tento krok však nebyl účinný. Byly zde založeny čtvercové záhony nevhodného tvarosloví a kompozice, návrh počítá s jejich zrušením.

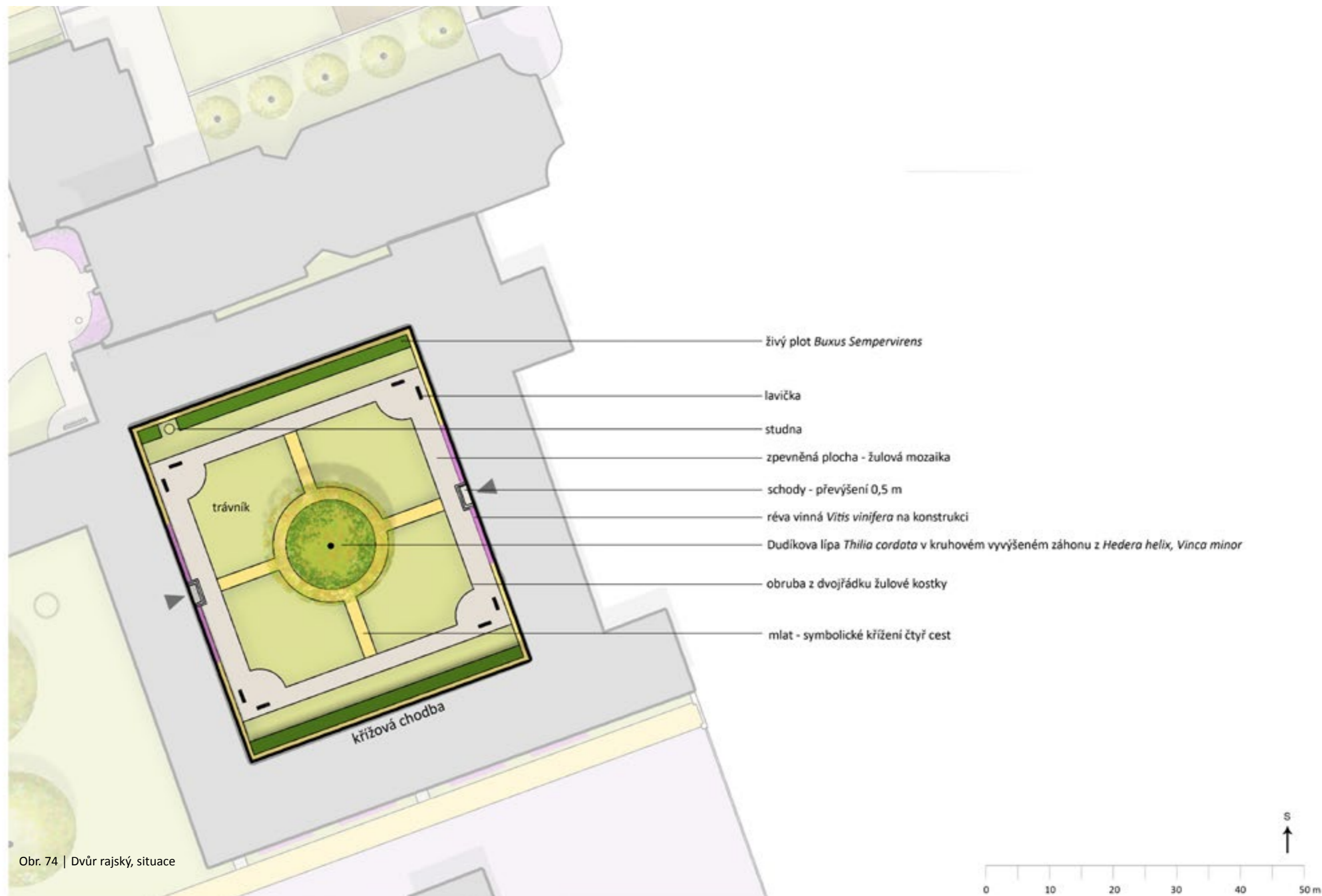
Návrh vychází z tradičního uspořádání rajských dvorů a z původní myšlenky J. B. Santiniho viz obr. č. 10. Kompoziční osy vychází z tvarosloví architektury. Na křižovatce čtyř cest na čtvercovém podkladu (čtyři řeky v ráji) se tyčí středový strom života (Dudíkova lípa). Do zahrady se vchází dvěma vchody umístěnými ve středu západního a východního průčelí. Vchody jsou lemovány révou vinnou na konstrukcích umístěných mezi okny. Jižní a severní průčelí lemuje živý plot ze zimozrázu *Buxus sempervirens* výšky 1,2 m. Bude třeba vyrovnat terén a znovu založit trávník výsevem. Návrh nepředpokládá zavlažování, travní směs obsahuje suchovzdorné druhy – *Festuca ovina*, *Festuca rubra*, *Poa pratensis*. Středový záhon s Dudíkovou lípou je vyvýšený, zůstal v původní výšce při snižování terénu. Záhon zůstane porostlý stávajícím břečťanem *Hedera helix*, doplní se o výsadbu modře kvetoucího barvíčku *Vinca minor*.

Cesta okolo dvora je tvořena žulovou mozaikou 4x6 cm, cesty v křižení os jsou z mlatu. Obruba cest je navržena z dvojřádku žulové dlažební kostky 8x10 cm. Pro zobytnění prostoru je v rozích dvora umístěn mobiliář.

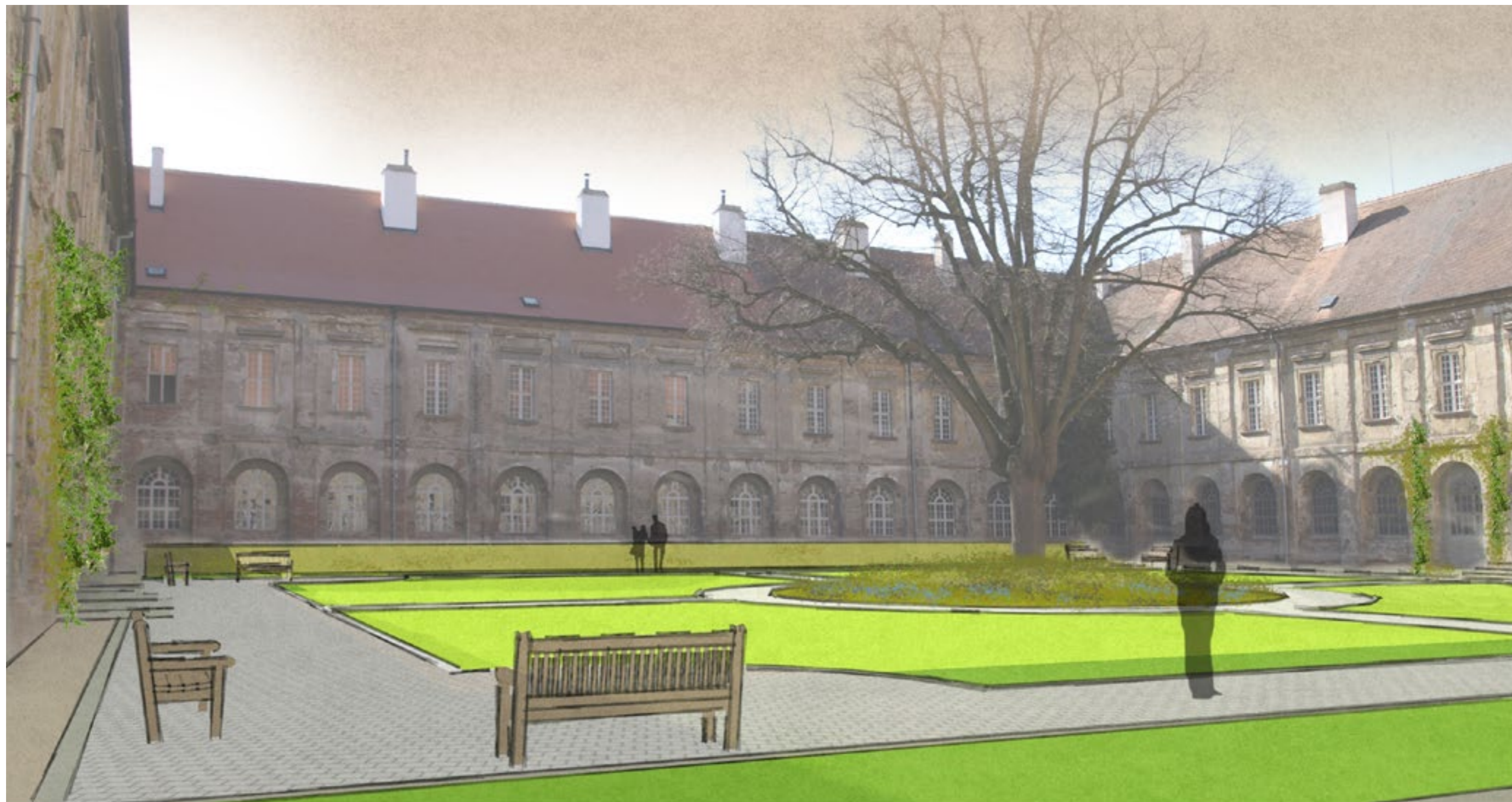
Obr. 73 | Dvůr rajský, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.9.2. Dvůr rajský - situace

Obr. 74 | Dvůr rajský, situace

6.9.3. Dvůr rajský - perspektiva

Obr. 75 | Dvůr rajský, perspektiva

6.10. Dvůr bylinek

6.10.1. Dvůr bylinek - návrh

Již Santini navrhoval zahradu jako okrasnou s osovou symetrií. Ornamentální úpravy zde však nebyly nikdy zrealizovány, zahrada spolužila zejména k užitku. Respektováno bylo křížení dvou os s přesahem do krajiny. Do zahrady byly rovněž vysazovány dřeviny dovezené z cest. Na křížení cest veprostřed zahrady byla umístěna kašna. Během komunismu došlo k devastaci ploch. Byly káceny dřeviny, položily se zde betonové panely k parkování automobilů. Postaveny byly dva objekty ke skladování, které jsou dnes pronajímány. K odstranění části betonových ploch došlo při úpravách zahrad z roku 2003, kdy se pokácela i řada dřevin.

V severozápadní části je umístěno ohniště a mniši zde chovají včely. Travnatá plocha bývá sečena jen sporadicky. V křížení kompozičních os leží pozůstatky kašny. Na dvoře se nachází volně rozprostřené hodnotné dřeviny. Mniši chtějí prostor nadále využívat ke svým účelům.

Návrh vychází ze znovuoživení kompozičních os. V jejich křížení navrhuje obnovu vodního prvku. Osy jsou tvořeny mlatovou cestou. U ohradní zdi jsou ukončeny bránami. Výplň bran je navržena kovová. Skrze brány mohou kolemjdoucí nahlédnout do světa mnichů.

Jižní části zahrad, dnes bez využití, vrací návrh původní užitkovou funkci. Na dvou pravidelných obdélnících je založena plocha pro pěstování léčivých rostlin. Rostliny se využijí k výrobě tradičního bylinného likéru benediktinky aj. bylinných sirupů. Návrh navazuje na tradici pěstování léčivých rostlin v klášterních areálech. Pěstební plocha je členěna na jednotlivé záhony o šířce 80cm, což umožňuje dobrou přístupnost při péči o rostliny. Výběr taxonů se řídí tradičním sortimentem léčivých rostlin viz kap.5.3. Použití rostlin v klášterních zahradách a jejich symbolika. Bylinková zahrada může být součástí prohlídkové trasy po klášterním areálu.

Místo s vůní bylin slouží k tiché práci bratrů i ke konání příležitostných kulturních akcí.

Obr. 76 | Nádvoří bylinek, současný stav
(Ketmanová, 2015)

6.10.2. Dvůr bylinek - situace

Obr. 77 | Dvůr bylinek, situace

7. EKONOMICKÉ ZHODNOCENÍ

V cenách je zahrnuta částka za práci a materiál. Počítáno je se základní technologií zakládání vegetačních i technických prvků. Přesný rozpočet by se následně sestavoval na základě technické zprávy projektové dokumentace provedení stavby.

S obnovou zahrad je možné započít po ukončení veškerých stavebních prací na historických budovách, po detailnějším upřesnění návrhu a diskuzi a posouzení dotčenými orgány státní správy, zejména památkáři.

V ceně nejsou zahrnuty náklady na rekonstrukci historické kašny, zahradních zdí, bran a kovaného plotu s bránou u Santiniho vstupu. Dále cena za asanaci bývalého tělesa silnice a betonových ploch v předprostoru kláštera aj.

položka	m.j.	množství	j. cena (Kč)	cena celkem
VEGETAČNÍ PRVKY				
kácení dřevin	ks	3	650	1950
ošetření stávajících dřevin	ks	23	5000	115000
výsadba a zajištění nových stromů	ks	9	1400	12600
dřevinobylinné výsadby	m ²	1650	600	990000
dřevinobylinné výsadby - pěstební plochy	m ²	2685	500	1342500
trávník - založení výsevem	m ²	1870	60	112200
TECHNICKÉ PRVKY				
mlatové cesty s kamennou obrubou	m ²	2802	1900	5323800
kamenná dlažba	m ²	1592	2500	3980000
treláž na popínavé rostliny	ks	16	2100	33600
lavičky	ks	26	8500	221000
stojan na kolo	ks	3	8500	25500
zahrazovací sloupky	ks	13	5900	76700
lampa	ks	3	9500	28500
CENA CELKEM				12 263 350

Obr. 78 | Tabulka - hrubý odhad rozpočtu cen materiálu a prací

8. DISKUZE

V průběhu práce vyvstalo několik základních otázek. Jaký je trend v obnovách klášterních zahrad a jak se tyto prostory dají využívat? Proč obnovovat klášterní zahrady?

Areál kláštera má vysokou historickou hodnotu, díky Santiniho barokní přestavbě. Důvod k obnově vychází z mezinárodních úmluv zajišťujících ochranu památek. Benátská charta (1964) popisuje památky jako nositele duchovního odkazu minulosti, představující živá svědectví staletých tradic. Jsou společným dědictvím, které se má zachovat budoucím generacím. Díky těmto hodnotám má smysl vynakládat úsilí a peníze k obnovám historických areálů.

Neveliká komunita bratrů benediktinů v Rajhradě hledá vhodná trvale udržitelná řešení rozvoje areálu. Mnohé z jiných klášterních komplexů už nenesou původní funkce. Například změna klášterních zahrad v Litomyšli na městský park. Zahrady cisterciáckého kláštera ve Fontenay Abbey vlastní soukromník, který komplex zrekonstruoval do původní podoby a otevřel je j návštěvníkům. Klášter se stal vyhledávaným turistickým místem. Zahrady břevnovského kláštera, kde sídlí komunita bratrů, byly rovněž zrekonstruovány do historické podoby a otevřeny pro veřejnost. Pro záchranu těchto památek byla zvolena regenerační metoda, kdy se památka přizpůsobuje potřebám současné společnosti, tento přístup je vhodný i v případě rajhradského opatství.

Dle Bubna (Buben, 2004) má žít benediktinská komunita v jisté odloučenosti od světského života. Dá se tedy propojit svět benediktinu s e zpřístupněním areálu veřejnosti? Návrh následuje řešení v rozdělení objektu dle režimů přístupnosti. Areál tak mohou obdivovat návštěvníci, zároveň ho nerušeně obývat bratři.

Klášterní areály dýchají zvláštní spirituální atmosférou, vyhledávanou turisty ke krátkodobé i dlouhodobé rekreaci. Jsou žádaným obohacením veřejných prostor. Důležité je zachování identity a hodnot. Úpravy koriguje památková ochrana, která dbá na zachování genia loci i při změnách využití areálů.

Zahradně-architektonická studie se zabývá komplexním řešením klášterního areálu. Navržené funkce byly konzultovány s komunitou bratrů. Formy zeleně a jejich údržba s klášterním zahradníkem. Studie nabízí možnou variantu řešení a pochopení prostoru. Má sloužit jako podnět k zamyšlení. Diplomová práce se snaží navrhnout reálné řešení úprav, vycházejících z průzkumů a rozborů areálu s ohledem na stav kláštera a současným realizačním možnostem. Vzhledem k rozsahu práce byla návrhová část zpracována v konceptu bez zahradnicko-sadovnických detailů.

9. ZÁVĚR

Benediktínský klášter v Rajhradě je významnou barokní památkou a oblíbeným turistickým cílem s jedinečnou atmosférou. V klášteře sídlí komunita benediktinských bratrů, která se soustavně snaží o obnovu historického areálu.

Cílem diplomové práce je zahradně-architektonická studie obnovy klášterních zahrad. Návrhu předcházelo nastudování problematiky obnov klášterních zahrad a důkladný průzkum areálu včetně konzultací s klášterním zahradníkem a bratry. V práci jsou vystiženy problémy současného stavu, střety v území, příležitosti i hrozby. Na základě zjištěných skutečností jsou do areálu začleněny nové úpravy.

Cílem práce je také rozvinutí potenciálu místa, vytvoření atraktivního harmonického prostoru s odpovídající náplní. Návrh se řídí klasickými, formálními a čistými liniemi sladěnými s okolní architekturou. Střídmé, ale reprezentativní řešení podtrhne vizuální scénu památkově chráněných budov Santiniho barokní přestavby. Zahrady se dělí do několika dvorů s rozlišnou náplní. Návrh zachovává historické hodnoty a kompoziční prvky.

Z hlediska vnímání prostoru je důležitá úprava v podobě přesunu hlavního vchodu do původního Santiniho vstupu. Barokní kompozice tak nabyde na významu a objektu budou navráceny momenty překvapení a ztracené hodnoty správného vnímání prostoru.

Výsledný ideový návrh by se mohl stát podkladem pro obnovu zahrad plánovaných v horizontu několika let. Obnova zahrad může být zahájena po ukončení stavebních prací na obnovách budov, vypracováním detailnější projektové dokumentace prodiskutované a odsouhlasené orgány památkové péče a jiných dotčených orgánů státní správy.

10. SEZNAM LITERATURY

Knižní zdroje

Culek, M. 1996. Biogeografické členění České republiky/Martin Culek a kolektiv. Enigma. Praha. 347 s. ISBN: 8085368803.

Babka, V., Květ, R., Sendler, Z. 2000. Rekonstrukce klášterních zahrad v Litomyšli. Architekt. (11). 3-5.

Bašeová, O. 1991. Pražské zahrady. Panorama. Praha. 247 s. ISBN: 8070381094.

Bašeová, O. 1996. Osudy děl tvůrců zahrad. In: Úloha tvůrčích osobností při rekonstrukcích historických zahrad. Sborník ze semináře. Agentura Bonus. Praha. 153 s.

Bennis, E. 2002. Paradise regained. Landscape the journal of the landscape institute. (307). 16-19.

Buben, M. 2007. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Mnišské řády. II. díl. Libri. Praha. 400s. ISBN: 8072770878

Buben, M. 2005. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích II. Libri. Praha. 164s. ISBN: 8072770845

Foltýn, D. 2005. Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Libri. Praha. 878 s. ISBN: 8072770268

Gazda, L. 2015. Průvodce staroslavným benediktinským opatstvím sv. Petra a Pavla v Rajhradě. OS Přátel bohumínské historie. Bohumín. 22 s. ISBN: 9788026083511.

Hobhouse, P. 2004. The Story of Gardening. Dorling Kindersley. London. 468 s. ISBN: 1405307145.

Hobhouse, P. 1997. Plants in Garden History: An Illustrated History of Plants and Their Influence on Garden Styles - from Ancient Egypt to the Present Day. Pavilion. London. 336 p. ISBN: 1857932730

Jellicoe, J., Jellicoe, S. 2006. The Landscape of Man – Shaping the Environment from Prehistory to the Present Day. Thames and Hudson. London. 408 s. ISBN: 9780500278192.

Kohlová, J. 2014. Mohou být návštěvníci rozvojovým faktorem zahrad a parků?. Zahrada-Park-Krajina. (1). 20-23.

Kroupa, J., Vobr, J., Drlík, V. 2006. Benediktinský klášter v Rajhradě. Muzeum Brněnska. Brno. 48 s.

Kupka, J. 2006. Zeleň v historii města. nakladatelství ČVUT. Praha. 146 s. ISBN: 8001034437

Krüger, K. 2008. Řády a kláštery : 2000 let křesťanského umění a kultury. Slovart. Praha. 431 s. ISBN: 9788073911218

Lososová, Z. 2014. Flóra a vegetace. In: Altman, K. (ed.). Kniha o Rajhradě: dějiny města od nejstarších dob. Město Rajhrad. Rajhrad. s. 25-30. ISBN 978-802-6058-038.

Mitáček, J. 2014. Od příchodu benediktinů do Rajhradu do roku 1526. In: Altman, K. (ed.). Kniha o Rajhradě: dějiny města od nejstarších dob. Město Rajhrad. Rajhrad.s.79-97. ISBN 978-802-6058-038.

Neuhauslová, Z. 1998. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky, textová část. Academia. Praha. 341 s. ISBN: 8020006877.

Nováková, K. 1996. Benediktinský klášter v Rajhradě: Projekt regenerace, prestavby, obnovy a údržby vegetačních prvků. V držení Benediktinského opatství Rajhrad

Otruba, I. 2000. Zahradně architektonická tvorba – význačné zahradní a parkové celky. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. Brno. 87 s. ISBN: 8071574619.

Ondřej, J. 1996. Úloha řadového zahradníka při rekonstrukcích historických zahrad. In: Úloha tvůrčích osobností při rekonstrukcích historických zahrad. Sborník ze semináře. Agentura Bonus. Praha. 153 s.

Pacáková-Hošťáková, B., Petrů, J., Svoboda, A., Ried, D. 2004. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha. 526 s. ISBN: 8072772791.

Pacáková-Hošťáková, B., 2008. Historické zahrady a parky v památkové péči od 70. let 20. století do současnosti. Zprávy památkové péče. 68 (5). 408-415.

Petrů, J. 2003. Mocná síla Florentské charty. Zahrada-Park-Krajina. 8 (4). 4-5.

Petrů, J. 1996. Pojem rekonstrukce a Florentská charta. In: Úloha tvůrčích osobností při rekonstrukcích historických zahrad. Sborník ze semináře. Agentura Bonus. Praha. 153 s.

Přichystal, A. 2014. Přírodní podmínky – neživá příroda. In: Altman, K. (ed.). Kniha o Rajhradě: dějiny města od nejstarších dob. Město Rajhrad. Rajhrad. s. 11-24. ISBN 978-802-6058-038.

Quitt, E. Klimatické oblasti Československa. Academia. Praha 73 s.

Samek, B. 1964. Příspěvek k dějinám klášterní zahrady v Rajhradě. In: Sborník filosofické fakulty brněnské university F8. Brno. 183-187 s.

Šimek, J., Strabo, W. 2005. De cultura hortorum (O zahradnictví). Florart. Uherský Brod. 130 s. ISBN: 8023958615.

Zapletalová, D. 2014. Raně středověké osídlení Rajhradu. In: Altman, K. (ed.). Kniha o Rajhradě: dějiny města od nejstarších dob. Město Rajhrad. Rajhrad. s. 55-65. ISBN 978-802-6058-038.

Internetové zdroje

Fontenay Abbey, The Abby and its gardens [online]. n. d., [cit. 10-11-2015]. Dostupné z <<http://www.abbayedefontenay.com/>>.

Hájek, T. Památkáři, ekologové, téma oživení památek. Lidé města [online]. 2002. 1 (7). 4. [cit. 2015-02-18]. Dostupné z <<http://lidemesta.cz/archiv/cisla/4-2002-1/pamatkari,-ekologove,-tema-ozive-ni-pamatek.html>>.

Havlas, P., Linart, P. 2012. Rehabilitace klášterní zahrady [online]. květen 2012. [cit. 2015-02-18]. Dostupné z <<http://www.brevnov.cz/CS/Rehabilitace-zahrady>>.

Ústní sdělení

Mrhač, R. 2015. Ústní sdělení. (2015-03-15)

11. SEZNAM VYOBRAZENÍ

Seznam obrázků v textu:

- Obr. 1 – Schéma kláštera Sankt Gallen (http://www.gardensvisit.com/garden/st_gall-sankt_gallen)
- Obr.2 – Zahrada ráje, autor neznámý, 15. Století (Hobhouse,1997)
- Obr. 3 – Znak benediktinu (Buben, 2004)
- Obr. 4 – Odznak benediktinů (Buben,2004)
- Obr. 5 – Znak benediktinského opatství sv. Petra a Pavla
- Obr.6 – Přibližná situace hradiště vnesená do dnešního půdorysu kláštera (Zapletalová, 2014)
- Obr. 7 – Alegorická veduta (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 8 – Rytina 1720, klášter před barokní přestavbou (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 9 – Starý klášter a poloha nových klášterních budov (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 10 – Jan Blažej Santini, projekt barokní přestavby 1722 (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 11 – Anonym 1, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 12 - Anonym 2, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 13 - Jean Raphel d'Épée 1733, projekt okrasné zahrady u prelatury (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 14 - Johann Conradus Kranz, 1780, okrasná zahrada (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 15 - Josef Anneis, prospekt rajhradského kláštera s okrasnými zahradami (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr.16 - 1759 – mědiryt A.B. Wernkopfa (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 17 - Pohled Matyáše Rosy 1775 (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 18 - 1774 – rukopisná mapa Františka Brunna (Kroupa, Vobr, Drlík, 2006)
- Obr. 19 – 1825 – mapa stabilního katastru (http://archivnimapy.cz/k.cz/2542-1/2542-1-006_index.html)
- Obr. 20 - Plán rajhradského kláštera od zahradníka Karla Uhla, 2. pol. 19. století (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 21 – Období první republiky, letecká fotografie (archiv benediktinského opatství)

- Obr. 22 - Období první republiky, klášter od příchodu z města(archiv benediktinského opatství)
- Obr. 23 - Období první republiky, pohled od kanálu (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 24 - Období první republiky | zahrada mezi prelaturou a konventem (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 25 - Období první republiky | chrámové nádvoří (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 26 - Období první republiky | nádvoří (archiv benediktinského opatství)
- Obr. 27 - Interiér chrámu (<http://itras.cz/klaster-rajhrad/galerie/19102/> <http://itras.cz/klaster-rajhrad/galerie/19102/>)
- Obr.28 - Chrámové nádvoří (Ketmanová, 2015)
- Obr. 29 - Průčelí chrámu (Ketmanová, 2015)
- Obr. 30 - Současný hlavní vstup do kláštera (<http://www.treking.cz/cyklistika/trojmezi-u-ase.htm>)
- Obr. 31 - Klášter ze západu (<http://novy.rajhrad.cz/mesto-rajhrad/o-meste/>)
- Obr. 32 - Letecký pohled na klášter (<http://www.kamsdetmi.com/detail.html?id=18112>)
- Obr. 33 - Dudíkova lípa uprostřed rajského dvora (Ketmanová,2015)
- Obr. 34 - Pohled na klášter v nivě řeky Svratky, v pozadí Brno (Ketmanová, 2015)
- Obr. 35 – Lokalizace Rajhradu v rámci ČR
- Obr. 36 – Vymezení řešeného území
- Obr. 37 – Širší územní vztahy
- Obr. 38 – Současné využití areálu
- Obr. 39 – Vlastnické vztahy
- Obr. 40 – Provozní analýza, širší vztahy
- Obr. 41 – Provozní analýza, řešené území
- Obr. 42 – Výtvarná a kompoziční analýza
- Obr. 43 – Analýza ploch zeleně
- Obr. 44 – Problémový výkres
- Obr. 45 - Klášterní zahrady Litomyšl, pobytové terasy s altánem (<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)
- Obr. 46 - Klášterní zahrady Litomyšl, horní parter (<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)
- Obr. 47 - Klášterní zahrady Litomyšl, centrální bazén se sousoším od sochaře Olbrama Zoubka (<http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=3322>)
- Obr. 48 - Klášterní zahrady Litomyšl, pohled přes rastr záhonů na kavárnu (<http://www.litomysl.cz/?co=historie&id=1101906175832>)
- Obr. 49 - Břevnovský klášter, parter před průčelím kostela se sochou sv. Jana Nepomuckého (Ketmanová, 2015)
- Obr. 50 - Břevnovský klášter, celkový pohled (<http://www.atelierm1.cz/index.asp?menu=643&record=3994>)
- Obr. 51 - Břevnovský klášter, oranžerie z věže kostela (<http://www.atelierm1.cz/index.asp?menu=643&record=3994>)
- Obr.52 - Břevnovský klášter, vstupní parter (<http://monarchie.blog.cz/1007/letohradek-hvezda>)
- Obr. 53 - Fontenay Abbey celkový pohled (<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 54 - Fontenay Abbey parter s fontánkou
(<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 55 - Fontenay Abbey vodní parter u kostela
(<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/new-gardens>)

Obr. 56 - Fontenay Abbey rajská zahrada
(<http://www.abbayedefontenay.com/en/discover-fontenay/the-abbey-and-its-gardens/cloister>)

Obr. 57 – Návrh režimu přístupnosti

Obr. 58 - Návrh - zahradní části kláštera

Obr.59 – Půdorysné řešení

Obr. 60 – Řezopohled

Obr. 61 – Předprostor kláštera , současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 62 – Předprostor kláštera, situace

Obr. 63 – Předprostor kláštera, perspektiva

Obr. 64 – Nádvoří klidu, současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 65 – Dvůr klidu, situace

Obr. 66 – Nádvoří klidu, perspektiva

Obr. 67 - Nádvoří chrámu, současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 68 – Nádvoří chrámu, situace

Obr. 69 – Nádvoří chrámu, perspektiva

Obr. 70 – Santiniho vstup, současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 71 – Santiniho vstup, situace

Obr. 72 – Santiniho vstup, perspektiva

Obr. 73 – Dvůr rajský, současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 74 – Dvůr rajský, situace

Obr. 75 – Dvůr rajský, perspektiva

Obr. 76 – Nádvoří bylinek, současný stav (Ketmanová, 2015)

Obr. 77 – Dvůr bylinek, situace

Obr. 78 - Tabulka - hrubý odhad rozpočtu cen materiálu a prací

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Markéta Ketmanová

Zahradní tvorba

Název práce

Revitalizace historických zahrad Benediktinského kláštera v Rajhradě

Název anglicky

Revitalisation of the historical gardens of the Rajhrad Benedictin Monastery

Cíle práce

Cílem práce bylo shromáždit a posoudit všechny relevantní informační zdroje a následné zpracování literární rešerše týkající se Benediktinského kláštera v Rajhradě. K tomu jsou využity dostupné plány, vyobrazení, fotografie a literární prameny. Ke zjištění současné podoby a využívání klášterního areálu byl stanoven terénní průzkum a následné grafické zpracování. Zcela autorský charakter byl určen závěrečné části práce, a to návrhu úprav zahrad vně kláštera a jeho předprostoru. Návrh má zohledňovat požadavky především benediktinských mnichů, kterým klášter náleží, i všech ostatních, kteří areál využívají. Cílem práce je upozornit na zahradně-architektonické hodnoty kláštera a formou studie nabídnout možné řešení.

Metodika

Na začátku všech prací byla autorkou sestavena přehledná osnova, vedoucí k naplnění daného zadání. Osnova zahrnovala tři hlavní části. První zahrnuje úvod do problematiky klášterních zahrad a charakteristiky daného místa. K tomu je třeba prostudovat prameny, ústní sdělení a další informační zdroje, tyto použité budou použity v seznamu pramenů. Citace v textu budou označeny formou číselného odkazu, k němuž náleží poznámka pod čarou.

Druhá část byla definována jako analytická. Je zaměřena na komplexní rozbor širšího území, nejbližšího okolí i samotného areálu. Inventarizace zeleně bude provedena dle metodiky od Šimek, P., 2010-2011. Zjištěné informace budou zakresleny ručně do map přímo na místě a později se překreslí do digitální podoby. Další analýzy vychází z vlastního terénního průzkumu, internetových zdrojů a z ústního sdělení klášterního zahradníka. Současná fotodokumentace bude pořízena v několika etapách, v letech 2014-15.

Třetí část je stanovena jako konečný praktický výstup studie zpracovaná v podrobnosti, odpovídající rozsahu diplomové práce a stanoveným cílům.

Doporučený rozsah práce

80-100 stran

Klíčová slova

středověká zahrada, klášter, Sv. Benedikt, Rajhrad

Doporučené zdroje informací

DOKOUPIL, Zdeněk. Historické zahrady v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: ČVU, 1957, 194 s.
HOBHOUSE, Penelope. Plants in garden history. Pbk. ed. London: Pavilion, 1994. ISBN 18-579-3273-0.
HŘIBOVÁ, M. 1992. Středověká zahrada. [autor knihy] J. Mareček. Zahrada. Praha : Noris, 1992.
JELICOE, Geoffrey a Susan JELICOE. The landscape of man: shaping the environment from prehistory to the present day. 3rd ed., expanded and updated, Rev. and enl. ed. New York, N.Y.: Thames and Hudson, 1995, 408 p. ISBN 05-002-7819-9.
KRÜGER, Kristina. Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury. V Praze: Slovart, 2008, 431 s. ISBN 978-807-3911-218.
KRÍŽ, Zdeněk, Dušan RIEDL a Jan SEDLÁK a kol. Významné parky Jihomoravského kraje. 1. vyd. Brno: Blok, 1978, 624 s.
PACÁKOVÁ-HOŠTÁLKOVÁ, Božena. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 2. vyd. Praha: Libri, 2004, 526 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 80-727-7279-1.
VLČEK, Pavel. Encyklopedie českých klášterů. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, 778 s. ISBN 80-859-8317-6.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – FAPPZ

Vedoucí práce

doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra zahradní a krajinné architektury

Elektronicky schváleno dne 22. 10. 2014

RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 10. 2014

prof. Ing. Pavel Tlustoš, CSc.

Děkan

V Praze dne 04. 04. 2016